

Hoe de langetermijntoekomst verzekeren van een meerderjarig zorgenkind?

Zorgenkind

u vindt in deze gids ...

I. Inleiding	1
II. Autonomie, verantwoordelijkheid	10
III. De erfopvolging: het wettelijk kader	36
IV. De erfopvolging: concrete situaties en mogelijke oplossingen	54

I. Inleiding

► Er komt een moment waarop de ouders er niet meer (kunnen) zijn: “l’après-parent”

Ouders en verwanten van een kind dat ‘anders’ is, zitten met een massa vragen over het ogenblik waarop deze jongere officieel meerderjarig wordt. Met ‘anders’ bedoelen we hier: kinderen met een fysieke of psychische beperking, gedragsproblemen, een verslavingsprobleem, ernstige psychologische problemen.

Als zo’n jongere officieel meerderjarig wordt, wordt hij¹ verantwoordelijk geacht voor zijn daden. Hij kan zijn leven leiden zoals hij dat wil, terwijl alles echter laat uitschijnen dat de jongere daar (nog) niet klaar voor is. Dit kan misschien te wijten zijn

aan een gebrek aan maturiteit en dan mag men redelijkerwijs hopen dat de jongere over afzienbare tijd wel zijn weg zal vinden.

Maar vaak zijn de problemen langduriger en diepgaander van aard en valt het te verwachten dat ze een heel leven lang een beperking zullen vormen voor de jongere.

Op lange termijn rijst hier de vraag naar de zorg(planning) voor zo’n meerderjarig kind. Vandaag de dag zijn het over het algemeen de ouders en verwanten die zich daarmee inlaten. Ze zoeken voor de jongere een instelling of aangepaste huisvesting, regelen een massa kleine en grote problemen,

1. We gebruiken hier, zoals gebruikelijk en met het oog op de leesbaarheid, ‘hij’ en ‘zijn’. Uiteraard bedoelen we daarmee ook ‘zij’ en ‘haar’: het gaat in dit hele document zowel om jongens als om meisjes.

ondersteunen het kind en staan het bij in het dagelijks leven. Het zijn ook zij die meestal inspringen bij crisismomenten zoals bij een depressie, een poging tot of dreiging met zelfdoding, financiële problemen, een huisuitzetting, gezondheidsproblemen ...

Maar ouders worden ook ouder en beseffen dat er een dag komt dat ze er niet meer kunnen/zullen zijn: omdat ze gestorven zijn of omdat ze zelf hulpbehoevend zijn geworden. Dan rijst de vraag wie het die dag van hen zal overnemen? Op wie zal hun kind kunnen rekenen als er zich problemen zouden voordoen?

Zoals alle ouders denken ook zij aan hun nalatenschap. Ongeacht het vermogen waarover een gezin beschikt, arm of rijk,

komt zo'n vraag in een ander daglicht te staan wanneer een kind psychisch kwetsbaar is of bijzondere zorgen nodig heeft. Moet je als ouder voor zo'n kind bijzondere schikkingen treffen? Wat zijn de bestaande wettelijke mogelijkheden?

Deze en andere vragen getuigen van een bezorgdheid die men in het Frans hoe langer hoe meer kernachtig omschrijft als '*l'après-parents*', de tijd waarin ouders er niet meer (kunnen) zijn voor het kind. Indien u deze periode zo sereen mogelijk wil voorbereiden en indien u zich afvraagt hoe u kan instaan voor de langetermijntoekomst van uw meerderjarig zorgkind, dan hopen wij dat u in deze brochure hopelijk elementen van antwoord, of op zijn minst enkele mogelijke denkpistes, vindt.

► U zei 'zorgenkind'?

Wat is eigenlijk een 'meerderjarig zorgenkind'? Het is alvast geen erkend juridisch begrip en ook geen term die courant wordt gebruikt door medici, psychologen en maatschappelijk werkers. Maar het slaat wél op een realiteit die duizenden gezinnen aan den lijve ervaren. Notarissen kunnen er als geprivilegieerde waarnemers van het maatschappelijk leven van meespreken: zij worden vaak geraadpleegd over zaken die met deze problematiek verband houden.

Achter het woord 'zorgenkind' gaan complexe en vaak zeer verscheiden problematieken schuil: een mentale beperking, psychische problemen in verschillende gradaties (neurosen, psychosen, autisme, bipolaire stoornissen, borderline in al zijn

verschijningsvormen...), gedragsproblemen (karakterieële of hechtingsproblemen), leven onder invloed, verkwistend gedrag, compulsief koopgedrag (ook wel 'koopziekte' of 'koopverslaving' genoemd), diverse (andere) vormen van verslaving...

Tot op heden bestaat er geen overkoepelend concept dat het geheel van deze problematieken omvat en dat de courante juridische en medische vakjes overstijgt. Elke benaming is dan ook onvermijdelijk onvolmaakt of beperkend. Maar om elkaar goed te verstaan moeten we het toch eens zijn over de woorden die we zullen gebruiken. Na rijp beraad hebben we gekozen voor de term '**meerderjarig zorgenkind**':

- juridisch verwijst het woord 'kind' niet uitsluitend naar de minderjarigheid van een persoon, maar ook en vooral naar een **afstamming** die uiteraard levenslang ongewijzigd blijft. Iemand blijft tot aan zijn dood een kind van zijn ouders. Ook als het burgerlijk wetboek het heeft over de rechten en plichten van kinderen, worden daarmee niet uitsluitend minderjarigen bedoeld. Wij gebruiken het woord 'kind' hier dus in de betekenis van 'afstamming' (in directe lijn);
- de meeste vraagstukken die we in deze gids aansnijden doen zich voor op volwassen leeftijd: daarom hebben we het vaak over '**meerderjarige kinderen**', dit om elke verwarring te vermijden. In veel gevallen gaat het om jongvolwassenen, maar bepaalde problemen kunnen zich ook later in het leven voordoen of blijven

voordoen. Het gebeurt niet zelden dat de lotgevallen van een persoon van veertig of vijftig jaar een bron van zorgen blijven voor de bejaarde ouders en andere verwanten;

- het deelwoord '**zorgen**' in de samenstelling 'zorgenkind' lijkt ons het best de diverse probleemsituaties samen te vatten waar we het hier over hebben. Of het nu gaat om een fysieke of mentale beperking, psychologische labiliteit of maatschappelijk problematisch gedrag, de grootste gemene deler is de zorg die de betrokkene nodig heeft. Het is die kwetsbaarheid die ouders en verwanten zorgen baart en hen ertoe aanzet beschermingsmaatregelen te overwegen.

► Bescherming of inmenging?

Bescherming: het woord zal hier vaak vallen. Als een jongere wettelijk meerderjarig wordt, wordt hij juridisch volwassen. Van de ene dag op de andere verliezen zijn vader en moeder hun ouderlijk gezag. Maar als hun meerderjarig kind om welke reden ook kwetsbaar is – mentaal, psychisch, intellectueel – blijven zij zich toch afvragen of zo'n kind niet beschermd moet worden: tegen anderen, die niet altijd van goede wil zijn en die misschien willen profiteren van de kwetsbaarheid, maar ook tegen zichzelf. In sommige gevallen, zijn het dan weer de belangen van de familie die beschermd moeten worden tegen de verwoestende effecten van schadelijk gedrag, bijvoorbeeld als een kind zijn toevlucht neemt tot geweld, als het geld steelt bij verwanten, als het zich

in de schulden steekt en schuldeisers de goederen van de ouders in beslag dreigen te nemen.

Deze gids doet de ronde van de mogelijkheden die er zijn: tijdelijke of lange-termijnmaatregelen, de bescherming van de persoon zelf of het beheer van zijn goederen. Welke maatregelen zijn mogelijk, in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden? En wanneer wordt een terechte bekommernis om iemand te beschermen een te verre gaande inmenging in iemands privéleven?

De **grens tussen bescherming en inmenging** is niet altijd makkelijk te trekken. Niet elke levenskeuze die door de samenleving als

'marginaal', 'excentriek', 'niet conformistisch' of 'abnormaal' bestempeld wordt, getuigt van een mentale stoornis! Ouders moeten leren aanvaarden dat het levensproject van hun kind niet altijd overeenstemt met wat zij voor dat kind in gedachten hadden. De omgeving kan het betreuren, maar een jongere heeft het recht om zijn studies op te geven en van de voor hem uitgestippelde weg af te wijken om pakweg straatzanger, schapenkweker of monnik te worden. Het spreekt voor zich dat in zulke gevallen beschermingsmaatregelen of het inperken van de rechten van iemand niet te rechtvaardigen zijn.

Het **respect voor de individuele autonomie** moet dus een fundamenteel principe blijven. Als ouders of verwanten dat al eens uit het oog verliezen, dan zal de wet hen er wel aan herinneren. Vrederechters zijn dan

ook over het algemeen erg bekommerd om de rechten van de persoon voor wie een maatregel van voorlopige bewindvoering wordt gevraagd en zullen een dergelijke beslissing niet lichtzinnig nemen. De nieuwe wetgeving ter zake zal deze tendens nog versterken door bij beschermingsmaatregelen een grotere soepelheid mogelijk te maken om het verlies van de juridische bekwaamheid van de persoon zoveel mogelijk te beperken.

De gevallen waar we het in deze gids over hebben, zijn van een heel andere aard. Het gaat hier niet om levenskeuzes die iemand maakt, met alle gevolgen van dien. 'Zorgenkinderen' worden gekenmerkt door de **moeilijkheid** die ze ervaren, en vaak zelfs de **ongeschiktheid, om op duurzame wijze autonoom voor zichzelf in te staan**. Een meerderjarig zorgenkind kunnen we

omschrijven als ‘**een volwassen persoon die niet in staat is om zelf zijn/haar persoonlijke belangen autonoom en adequaat te behartigen, en dat om objectief waarneembare redenen die verbonden zijn met fysieke, psychische of sociale problemen, of een combinatie daarvan.**’¹

We voegen daar nog aan toe dat veel situaties **evolueren** in de tijd of zich in een grijze zone bevinden tussen zelfstandigheid en afhankelijkheid. Zo volstaat het soms dat een jongere met problemen een constructieve gevoelensrelatie aangaat met een partner die hem helpt waardoor

hij onvermoede vaardigheden zal kunnen aanwenden. Daarom is het belangrijk nooit iemand op te sluiten in definitieve en vastomlijnde constructies die elke evolutie onmogelijk maken.

Deze gids pleit er allereerst voor dat ouders en verwanten **samen met het meerderjarige zorgkind** aangepaste oplossingen bedenken voor de specifieke noden van het moment. Die oplossingen moeten flexibel en open genoeg zijn om te kunnen rekening houden met toekomstige evoluties.

1. Cf. ‘Zorgenkinderen – Persoonlijke en patrimoniale zorgstrategieën voor ouders van een zorgkind’, Frederik Swennen, Guan Velghe, 2013, uitgeverij Larcier, project in het kader van het luisternetwerk der notarissen

II. Autonomie, verantwoordelijkheid | en budgetbeheer

► Wanneer de overgang moeilijk verloopt

De wettelijke meerderjarigheid is een abstracte grens die geen rekening houdt met de reële geschiktheid van iemand om een zelfstandig leven te leiden en zelf zijn belangen te behartigen.

Hoeveel jonge mensen zouden echt geschikt zijn om op hun achttiende hun leven in eigen handen te nemen, als het leven hen daartoe zou verplichten, en dit zonder verder nog van iemand afhankelijk te zijn?

Indien ze zich daar zelf van bewust zijn en de sfeer in de familie behoorlijk is, dan verloopt de overgang over het algemeen soepel.

Zo zijn voor studenten het leven 'op kot' of een verblijf in het buitenland typische voorbeelden van tussenfasen bij het geleidelijk aan verwerven van een grotere zelfstandigheid.

Iets gelijkaardigs geldt voor jongvolwassenen die hun eerste loon krijgen en die, in afwachting van het vinden van een betaalbare woning, nog half zelfstandig thuis blijven wonen.

Bij een zorgkind, kan deze overgang tot specifieke problemen leiden.

Als er een diagnose is – een fysieke, mentale of psychische beperking – en de situatie min of meer stabiel is, is dit

het moment waarop een langetermijnoplossing moet worden overwogen: een gespecialiseerde instelling, beschut wonen, semi-zelfstandig wonen...

De zoektocht naar aangepaste zorg moet zoveel mogelijk gebeuren in overleg met alle betrokken partijen, te beginnen met de kwetsbare jongvolwassene zelf, behalve uiteraard als de mentale achterstand van die aard is dat de perceptie van de realiteit niet meer afdoende is.

Veel mensen ontkennen echter dat ze een geestesziekte hebben of weigeren hun psychische kwetsbaarheid, hun gebrek aan rijpheid of labiele toestand te erkennen. Soms beweren ze zelfs nog dat het de anderen zijn die problemen hebben.

In zo'n geval is de situatie uiteraard complexer en kan ze tot conflicten leiden. Dat is vaak het geval met jongvolwassenen die gedrag aan de dag leggen dat grenst aan een geestesziekte.

Zij hebben de neiging hun mogelijkheden te overschatten, en dat kan tot volstrekt irrealistische dromen over zelfstandigheid leiden en binnen het gezin zware spanningen veroorzaken.

De naasten van het zorgenkind vrezen dat hij zijn ongeluk tegemoet gaat, zowel op het vlak van studies en opleiding, als professioneel, relationeel en financieel. Misschien zet zo'n kind zijn gezondheid of zelfs zijn leven op het spel, en legt hij een hypotheek op zijn toekomst.

Tal van vragen rijzen dan:

Wat zijn de verplichtingen van ouders (en verwanten) tegenover een meerderjarig zorgenkind?

Hebben ze geen enkele verantwoordelijkheid meer vanaf het moment waarop een kind meerderjarig wordt?

Beschikken ze over min of meer dwingende instrumenten, tijdelijk of duurzaam, om zo'n kind te beschermen: begeleiding, sturing, omkadering, zorg, hulp bij het beheer van zijn goederen en vermogen, voorlopige bewindvoering...?

Om dit te verduidelijken schetsen we kort het wettelijk kader.

► 18 jaar, een belangrijk keerpunt

Op zijn achttiende verjaardag wordt een jongere meerderjarig. Vanaf dan is hij bekwaam om zelf en zelfstandig alle handelingen van het burgerlijk leven te stellen.¹ Hij hoeft de inmenging van zijn ouders niet meer te aanvaarden. Andersom zijn de ouders in de regel bevrijd van hun verantwoordelijkheid tegenover de meerderjarige (met uitzondering van de algemene en bijzondere onderhoudsplicht; zie infra). Juridisch gesproken nemen de rechten en plichten van de ouders als opvoeders een einde op het moment dat hun kind meerderjarig wordt.

Het bekwaamheidsprincipe op achttien jaar is een erg belangrijke regel in ons

1. Art. 488 Burgerlijk wetboek.

recht. Om ervan te mogen afwijken zijn er stevige motieven nodig. De uitzonderingen moeten noodzakelijk zijn, evenredig met het nagestreefde doel en ondergeschikt aan eventuele andere oplossingen. Het loutere feit dat een jongvolwassene zich in de ogen van zijn ouders 'ongepast' gedraagt, bijvoorbeeld door zijn vermogen te beheren op een manier die de meeste mensen als onverstandig bestempelen, volstaat niet. Meerderjarigen hebben, om zo te zeggen, het recht in hun ongeluk te lopen, als ze dat tenminste wetens en willens doen.

Dat is de reden waarom de stelsels die afwijken van het principe van de volle juridische bekwaamheid op achttien jaar aan strikte voorwaarden gebonden zijn, zoals we verder nog zullen zien.

→ Onderhoudsplicht en levensonderhoudplicht

Ouders hebben ten aanzien van hun minderjarige kinderen een **eenzijdige onderhoudsverplichting**. Zij moeten, in evenredigheid van hun middelen, zorgen voor de huisvesting, het levensonderhoud, de gezondheid, het toezicht, de opvoeding, de opleiding en de ontplooiing van hun kinderen.¹ Die hebben het recht de gemiddelde levensstandaard van de ouders te delen. **Deze onderhoudsplicht loopt door na de meerderjarigheid zolang de opleiding van het kind niet is voltooid.** Dat is met name het geval voor zorgkinderen die buitengewoon onderwijs volgen. Elke andere opleiding moet met ernst en zonder al te veel vertraging worden voortgezet: als een

student gedurende meerdere jaren 'de toerist uithangt', hebben zijn ouders het recht om niet langer te betalen zonder dat men hen kan verwijten dat ze hun onderhoudsplicht niet nakomen.

Als een kind meerderjarig is (of zijn opleiding heeft voltooid), zijn de ouders alleen nog tot **levensonderhoud** verplicht als het kind behoeftig is.² (Dit soort onderhoud is overigens wederzijds en dus niet eenzijdig.) Die behoeftigheid betreft niet alleen mensen die onder de armoeddrempel leven of van wie de inkomsten lager liggen dan het leefloon: 'behoefte' is een relatief begrip.

De rechter kan deels rekening houden met de sociale afkomst van het kind en de

1. Art. 203, §1, Burgerlijk wetboek.
2. Art. 205 en 207 Burgerlijk wetboek.

levensstandaard van de ouders om hen een levensonderhoud op te leggen en er het bedrag van te bepalen. De ouders zijn slechts gehouden tot het onderhouden van hun meerderjarig kind in de mate waarin zij financieel draagkrachtig genoeg zijn.

Belangrijk is ook dat **de status van behoeftigheid onvrijwillig moet zijn**. Met andere woorden: ze mag niet het directe gevolg zijn van onwil of fouten, zoals het verkwisten van geld aan drank of aan spelen. Behoeftigheid is onvrijwillig als ze bijvoorbeeld te wijten is aan een ongeval of ziekte.

Het inschatten van het al dan niet vrijwillige karakter van behoeftigheid gaat wel eens gepaard met enige subjectiviteit. Is een gepassioneerde speler individueel verant-

1. Art. 26 Wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie; art. 98, §2, Organieke wet op de OCMW's.

Verhaalsrecht van het OCMW?

Er wordt soms beweerd dat, als een jongere bij het OCMW geniet van een vorm van maatschappelijke dienstverlening (leefloon, betalen van kosten zoals een ziekenhuisopname of huur...), het OCMW de kosten kan terugvorderen bij de ouders, en wel op grond van de levensonderhoudsplicht die zij tegenover hun kind hebben.

Dat klopt, althans in theorie: de wet regelt deze mogelijkheid.¹ Maar het terugvorderingsbeleid van OCMW's verschilt sterk van gemeente tot gemeente. In de praktijk maken de meeste OCMW's, behalve bij flagrante misbruiken, geen gebruik van de terugvordering, bv. zoals wanneer een jongere een beroep doet op maatschappelijke dienstverlening terwijl zijn welgestelde ouders meerdere eigendommen bezitten.

woordelijk voor zijn gedrag, of gaat het om een ziekelijke verslaving en dus om een ziekte waar iemand aan lijdt?

De tweede interpretatie kan bij sommige rechters de overhand halen als de jongere het nodige doet om zich te laten behandelen.

→ **Schulden van een inwonend kind**

Als een meerderjarig kind bij de ouders blijft wonen, lopen die het risico op onaangename verrassingen als hun kind zich zodanig in de schulden werkt dat de schuldeisers overgaan tot inbeslagname.

In beginsel kunnen schuldeisers alleen beslag leggen op de goederen die toebehoren aan hun schuldenaar¹ en zijn de goederen van de ouders dus veilig als hun meerderjarig kind schulden heeft. Maar als het kind zijn officiële woonplaats nog bij de ouders heeft, is er mogelijk sprake van wat men '**boedelvermenging**' noemt: zonder bewijs van het tegendeel kan een deurwaarder ervan uitgaan dat alle goederen in de woning (ook als ze eigendom zijn van de ouders) toebehoren aan de wanbetaler.²

1. Art. 7 en 8 Wet hyp.
2. Art. 2279 Burgerlijk wetboek.

Het voorbeeld van Claire

Tijdens haar studies heeft Claire het nachtleven ontdekt: alcohol, drugs, twijfelachtige contacten, uitgaan tot in de late uurtjes. Nu is ze 24. Ze heeft haar studies stopgezet en woont links en rechts bij gelegenhedsvrienden. Officieel heeft ze nog altijd haar domicilie bij haar ouders. Haar luttele inkomsten volstaan niet om haar uitgaansleven te betalen, en al helemaal niet voor de drugs die ze geregeld gebruikt. Ze heeft zich bij weinig scrupuleuze kredietmaatschappijen in de schulden gewerkt, en omdat ze die niet langer kan terugbetalen, krijgt ze een bericht van beslag. Als de deurwaarder zich bij het ouderlijk huis aanmeldt, neemt hij niet alleen goederen van Claire in beslag, maar ook de nagelnieuwe tv- en video-installatie die haar ouders net hebben gekocht.

Ouders beschikken over twee instrumenten om zich tegen dit risico te wapenen:

- aan de beslagrechter het bewijs leveren dat zij de exclusieve eigenaar zijn van de betrokken goederen. Zo'n eigendomsbewijs mag met alle mogelijke middelen worden geleverd, ook met vermoedens. Het is dan ook aan te raden zorgvuldig aankoopfacturen van belangrijke goederen en huisraad bij te houden;
- met het zorgenkind een huurcontract afsluiten voor een eigen kamer of studio in de gezinswoning. In dat geval hebben de ouders en het kind officieel een andere huisvesting. Als de structuur van het gebouw het mogelijk maakt – bijvoorbeeld omdat er een bijgebouw of een verdieping kan worden ingericht waar de jongere zijn eigen leven kan leiden – kan dit ook een

goede oplossing zijn om het kind (financieel) autonoom te leren worden en toch nog een oogje in het zeil te houden op hoe het evolueert. In dit geval is het sterk aan te raden alle stappen te zetten die men met gelijk welke 'gewone' huurder ook zou zetten: het ondertekenen van een huurcontract in de vereiste vorm (dat bij voorkeur ook wordt geregistreerd), het laten betalen van huurgeld, een eigen brievenbus met de naam van het kind, bij de gemeente de samenstelling van het gezin laten veranderen...

Als dat niet gebeurt, kan de beslagrechter ervan uitgaan dat het om een artificiële constructie gaat en dat het meerderjarige kind in de feiten deel blijft uitmaken van het gezin. Dan blijven de ouders blootgesteld aan het risico dat hun goederen in beslag worden genomen, behalve als ze

aankoopfacturen of eigendomsbewijzen kunnen voorleggen.

U moet bij het tweede scenario ook bedenken dat het huren van een eigen woning invloed kan hebben op het kadastraal inkomen van het huis en op bepaalde sociale en fiscale voordelen. Een ander gevolg is dat het meerderjarige zorgkind niet langer beschouwd zal worden als inwonend door de gezins aansprakelijkheidsverzekeraar (wat het privéleven betreft). Zie hierover het volgende punt.

→ **Zorgenkinderen en de verzekering voor burgerlijke aansprakelijkheid**

Hoewel het niet verplicht is, beschikt ongeveer zeventig procent van de Belgische

gezinnen over een gezins aansprakelijkheidsverzekering met betrekking tot het privéleven. Die heet gemeenzaam 'de familiale verzekering'. Deze verzekering dekt de burgerlijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privéleven van de verzekeringnemer (de ouder) en alle andere verzekerde personen. De ouders en hun kinderen zijn dus verzekerd voor de schade die zij aan derden veroorzaken, afgezien van een eventuele franchise.

Wanneer een kind meerderjarig wordt, blijft het gedekt door de familiale verzekering zolang het deel uitmaakt van het gezin van de verzekeringnemer,¹ ook als het in de week op kot woont of ergens anders verblijft. Er moet hiervoor sprake zijn van een daadwerkelijk gemeenschappelijk leven van de ouders en het kind, wat niet het

1. Koninklijk Besluit van 12 januari 1984, art. 3.

Het voorbeeld van Jonas

Jonas wordt binnenkort 19. Hij was altijd al behoorlijk labiel, impulsief en 'moeilijk', en heeft het soms lastig om zijn reacties onder controle te houden. Op een dag raakt hij tijdens het uitgaan betrokken bij een woordenwisseling. De gemoederen verhitten en Jonas geeft een ferme vuistslag in het gezicht van een andere jongere. De bril van het slachtoffer is gebroken en twee tanden zijn uitgeslagen. De vader eist dat de ouders van Jonas de kosten voor de opticien en de orthodontist terugbetalen. Jonas' ouders willen dat de gezins aansprakelijkheidsverzekering tussenkomt, maar de maatschappij antwoordt hen dat intentionele fouten niet gedekt worden door de verzekering.

geval is als het kind onderhuurder is en een onderscheiden woonst betreft (zoals een bijgebouw of een verdieping). In voorkomend geval zal dan voor het kind een aparte verzekering moeten worden afgesloten.

Deze verzekering dekt in geen geval opzettelijke fouten van meerderjarige verzekerden; ook bepaalde zware fouten sluit het contract expliciet uit. Als u op bezoek bij vrienden door een onoplettendheid een porseleinen Chinese vaas omverstoot die duizenden euro's waard is, kunt u uw familiale verzekering inroepen om uw vriend schadeloos te stellen. Uiteraard zal de verzekeringsmaatschappij weigeren tussenbeide te komen als zij kan bewijzen dat u diezelfde vaas bewust hebt gebroken in een aanval van woede. Dat heet een 'opzettelijke fout'. Deze uitzondering geldt niet als uw bengel van tien in een driftbui de vaas breekt: dan gaat men

er over het algemeen van uit dat zo'n kind nog niet de leeftijd heeft bereikt waarop het zich bewust is van de draagwijdte van zijn daden (ook al zal uw vriend u misschien niet meer zo heel vaak uitnodigen...).

Er schuilt hier nog een addertje onder het gras dat veel verzekeringnemers niet kennen: wat de burgerlijke aansprakelijkheid met betrekking tot het privéleven betreft, **stellen de meeste maatschappijen jongeren van boven de zestien gelijk aan volwassenen**. Zij gaan ervan uit dat ook een minderjarige vanaf die leeftijd rijp genoeg is en voldoende onderscheidingsvermogen heeft om een opzettelijke fout te kunnen begaan. Dus ook als Jonas, uit het voorbeeld, nog maar zestien of zeventien was, zou de schade door zijn intentionele vuistslag niet gedekt geweest zijn door de familiale verzekering. Deze uitzondering vanaf zestien kan ook een aantal zware fouten inhouden, maar die regeling verschilt

van maatschappij tot maatschappij. Een goede raad: lees aandachtig uw contract!

→ **En wat als de jongere gewelddadig wordt tegenover zijn naasten**

Jongeren die zich 'slecht' voelen kunnen dat tot uitdrukking brengen door bedreigingen of fysieke gewelddaden tegenover hun naasten. Ouders die zelf een dagje ouder worden kunnen niet altijd het hoofd bieden aan een jonge kerel – maar soms ook aan een jonge meid – in de kracht van zijn of haar leven die hen aanvalt, bijvoorbeeld voor het verkrijgen van geld. Dat is met name het geval bij ouders die zelf geïsoleerd leven.

Het is goed te weten dat er sinds kort een wet is die het niet respecteren van het

tijdelijk huisverbod in geval van huiselijk geweld bestraft.¹ Als een meerderjarige de veiligheid van een of meer personen die dezelfde verblijfplaats betrekken ernstig bedreigt, kan de procureur des Konings optreden en hem de toegang tot die verblijfplaats ontzeggen voor maximum zes maanden.

De vrederechter doet vervolgens een uitspraak over het verlengen van deze tijdelijke maatregel of maakt er een einde aan als hij van oordeel is dat de maatregel niet langer gerechtvaardigd is.

Het is uiteraard aangewezen een dergelijke ernstige situatie te vermijden. Vraag daarom hulp bij organisaties die u kunnen bijstaan, zoals onder andere de dienst Bijzondere Jeugdzorg.

1. Wet van 15 mei 2012 betreffende het tijdelijk huisverbod in geval van huiselijk geweld, en wet van 15 juni 2012 betreffende het bestraffen van het niet-respecteren van het tijdelijk huisverbod in geval van huiselijk geweld.

► Budgetbeheer: begeleiding, bemiddeling en bescherming

Veel meerderjarige zorgkinderen hebben het moeilijk om hun budget te beheren. Omdat ze moeilijker toegang hebben tot gewoon en behoorlijk betaald werk, zijn hun middelen over het algemeen bescheiden en bestaan ze grotendeels uit sociale uitkeringen.

Daarnaast maakt hun instabiliteit en psychologische kwetsbaarheid hen ook het ideale doelwit voor publiciteit. Ze bezwijken gemakkelijk voor de verleidingen van de consumptiemaatschappij. En dan hebben we het nog niet over degenen die voortdurend geld tekort hebben vanwege een drank-, drugs- of gokverslaving.

→ De voorlopige bewindvoering: een nieuwe wetgeving

De wet voorzag verschillende maatregelen – of statuten – inzake onbekwaamheid. Allemaal perkten ze, op een minder of meer ingrijpende manier, de vrijheid van een persoon in bij het stellen van bepaalde rechtshandelingen.

Maar sinds 28 februari 2013 is een nieuwe wet, dat de hele materie diepgaand wil hervormen en waarin de verschillende statuten in elkaar worden geïntegreerd in de Kamer, goedgekeurd.¹ De wet zal in 2014 in werking treden. Daarom zullen we vooral deze bekijken.

Iemand die onderworpen is aan een onbekwaamheidsstatuut heet de **'beschermde persoon'**.

Die omschrijving is geen onbeduidend detail: voor de wetgever hebben uitzonderingen op het beginsel van de volle juridische bekwaamheid pas zin als ze genomen worden in het belang van de betrokkene en met als doel om hem te beschermen (tegen derden of tegen zichzelf).

Dit beginsel wordt nog versterkt in de nieuwe wetgeving. U moet het dan ook voortdurend voor ogen houden als u overweegt om voor een meerderjarig zorgenkind uw toevlucht te nemen tot een van deze maatregelen: **niet uw belang is van**

tel, maar dat van het kind. Ook de rechter zal dit standpunt innemen.

→ **Statuten die in onbruik zijn geraakt: gerechtelijke onbekwaamverklaring en toevoeging van een gerechtelijk raadsman**

Het systeem dat tot aan de hervorming van de wetgeving van kracht is, bevat twee statuten die geleidelijk aan in onbruik zijn geraakt: de gerechtelijke onbekwaamverklaring en de toevoeging van een gerechtelijk raadsman.

Het systeem voorzag onder andere de

1. Wetsvoorstel tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, Parl. doc., Kamer van Volksvertegenwoordigers, gewone zitting 2012-2013, n° 53-1009/018.

mogelijkheid om zwaar gehandicapte kinderen onder verlengde minderjarigheid te plaatsen.

→ De voorlopige bewindvoering

Voorwaarden

Volgens de wet van 18 juli 1991 (gewijzigd door de wet van 3 mei 2003 en van kracht tot 2014) moet aan vier voorwaarden tegelijk zijn voldaan om een persoon onder voorlopig bewind te kunnen plaatsen¹ :

- de persoon is meerderjarig;
- hij heeft nog geen wettelijke vertegenwoordiger (een voogd, een gerechtelijk raadsman...);
- hij is geheel of gedeeltelijk, zij het tijdelijk, niet in staat zijn goederen te beheren;
- deze onmogelijkheid moet voortvloeien uit zijn gezondheidstoestand.

Het begrip ‘**gezondheidstoestand**’ is een cruciaal element. De vordering moet dan ook vergezeld zijn van een **recent en omstandig medisch verslag** dat de gezondheidstoestand van de te beschermen persoon beschrijft. De onbekwaamheid kan te wijten zijn aan een fysieke toestand, zoals coma, of aan de achteruitgang van de geestelijke vermogens door de hoge leeftijd van iemand, maar die gevallen dragen hier niet in de eerste plaats onze belangstelling weg. De onbekwaamheid kan ook het gevolg zijn van geestelijke gezondheidsproblemen die leiden tot een vermindering van de realiteitsperceptie, het oordeelsvermogen, de denkprocessen...

In sommige gevallen, zoals verslaving of compulsief aankoopgedrag, is het niet altijd mogelijk een strikt medische diagnose te stellen: het gaat dan in zekere zin eerder om een probleem van ‘sociale gezondheid’.

Binnen de rechtsleer en rechtspraak gaan er stemmen op om het begrip 'gezondheids-toestand' ruim te interpreteren, maar niet iedereen deelt dat standpunt.

De wet voorziet dus een **dubbele drempel** om te vermijden dat eender welke levenswijze die licht 'abnormaal' is, aanleiding zou kunnen geven tot het aanstellen van een voorlopig bewindvoerder: de arts die belast is met het opstellen van het medisch attest moet over een bepaald gedrag de diagnose stellen dat het gaat om een geestesstoornis én de rechter moet vervolgens dit standpunt delen. Die laatste kan nog een specialist aanduiden voor een advies over de gezondheidstoestand van de te beschermen persoon en over zijn bekwaamheid om zijn wil te uiten.

De procedure

Een vordering tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder kan **bij de vrederechter**

van de woonplaats van de te beschermen persoon worden ingeleid. Dat kan gebeuren door iedere belanghebbende, te beginnen met de ouders of andere familieleden.

Als de vrederechter van oordeel is dat een meerderjarig zorgkind beschermd moet worden, kan hij als voorlopige bewindvoerder een dicht familielid aanstellen, met name de vader of moeder, of een professionele bewindvoerder, doorgaans een advocaat. De jongvolwassene kan zelf zijn wensen te kennen geven inzake de aan te stellen voorlopige bewindvoerder; dat gebeurt aan de hand van een verklaring voor een vrederechter of notaris. In beginsel neemt de vrederechter die keuze aan, maar hij behoudt het recht af te wijken van deze wensen, om ernstige redenen die hij ook motiveert.

Ook al bepaalt de wet dat de voorlopige bewindvoerder 'bij voorkeur' gekozen wordt

onder de verwanten, toch blijkt uit de praktijk dat veel rechters liever een professionele bewindvoerder aanstellen, om diverse redenen: het risico op belangenconflicten of het vermengen van rollen, een te gespannen familiaal klimaat, de afwezigheid van een verwant met de nodige competenties...

De voorlopige bewindvoerder moet jaarlijks bij de vrederechter rekeningschap afleggen van zijn bewindvoering. In het geval van een professionele bewindvoerder kan hij als forfaitaire bezoldiging tot 3% van de inkomsten van de beschermde persoon krijgen, los van de onkostenvergoedingen en een eventuele vergoeding voor uitzonderlijke prestaties.

Draagwijdte van de voorlopige bewindvoering

Tot de nieuwe regelgeving van kracht wordt,

heeft het voorlopig bewind alleen betrekking op het beheer van de goederen, en dus niet op de persoonlijke rechten en plichten. Een jonge meerderjarige onder voorlopige bewindvoering wordt juridisch onbekwaam om autonoom bepaalde handelingen te stellen met betrekking tot zijn goederen, maar blijft voor het overige juridisch bekwaam. Hij heeft bijvoorbeeld van niemand de toestemming nodig om te mogen huwen¹.

De precieze afbakening tussen beslissingen over de persoon en over het beheer van goederen is niet altijd even duidelijk. De keuze van een verblijfplaats of de wens om een wereldreis te maken zijn ontegensprekelijk persoonlijke beslissingen, maar ze kunnen ook verregaande financiële gevolgen hebben. Men moet er zich dan ook van

1. Tenzij hij een huwelijkscontract wil opstellen gezien dit een patrimoniaal aspect omvat. In dit geval zal hij de toestemming van de vrederechter dienen te bekomen en zich moeten laten bijstaan door zijn voorlopige bewindvoerder om het contract op te stellen bij de notaris.

bewust zijn dat een (professionele) voorlopige bewindvoerder het recht heeft **bepaalde privékeuzes van het zorgkind in het oog te houden**. Hij kan er zich als beheerder van de goederen eventueel tegen verzetten.

Dit risico kan deels worden verholpen **door de bevoegdheid van de bewindvoerder in te perken** en te kiezen voor 'maatwerk'. Dat kan al binnen de huidige regelgeving, maar de hervorming van het voorlopig bewindvoerschap gaat nog veel verder in die richting.

De vertrouwenspersoon

De wet maakt het ook mogelijk dat er een **vertrouwenspersoon** wordt aangesteld, die belast is met de controle van de opdracht van de voorlopige bewindvoerder en ook met de rol van tussenpersoon tussen de bewindvoerder en het meerderjarige zorgkind. Als hij de

voorlopige bewindvoerder verdenkt van nalatigheid of zelfs van onregelmatigheden bij het beheer van de goederen, kan de vertrouwenspersoon de vrederechter hierover inlichten. Het vaakst komt het voor dat de vertrouwenspersoon optreedt bij vraagstukken inzake de afbakening van het familievermogen en de persoonlijke behoeften van het zorgkind. De functie van vertrouwenspersoon is dan ook vooral nuttig in het (vaak voorkomende) geval dat de vrederechter een professionele voorlopige bewindvoerder heeft aangesteld en zijn bevoegdheden niet heeft ingeperkt: hierdoor wordt een meer menselijk en persoonlijk beheer mogelijk.

De ouders (of andere verwanten) hebben het recht de vrederechter te verzoeken een vertrouwenspersoon aan te stellen. Zij kunnen ook zichzelf naar voren schuiven om die

functie uit te oefenen. De beschermde persoon kan zelf ook een dergelijk verzoek doen en iemand naar voren schuiven.

De aanstelling van de vertrouwenspersoon is een bevoegdheid van de vrederechter. In de meeste gevallen waarin een ouder of familielid zichzelf naar voren schuift en de jongere zich daar niet tegen verzet, volgt hij eenvoudig deze keuze.

→ De nieuwe wet over de voorlopige bewindvoering

De modaliteiten maar ook de filosofie van de voorlopige bewindvoering zijn grondig gewijzigd in de nieuwe wet tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid.

Hoe zal de overgang van het ene systeem naar het andere verlopen?

- voor de **nieuwe maatregelen van onbekwaamheid** zal de situatie veranderen vanaf het van kracht worden van de nieuwe wet;
- voor de **bestaande statuten van onbekwaamheid** (voorlopige bewindvoering, maar ook verlengde minderjarigheid, gerechtelijke onbekwaamheid en toevoeging van een gerechtelijk raadsman) geldt dat ze in verscheidene stappen zullen worden geïntegreerd in de nieuwe regeling. Die harmonisering zal over meerdere jaren worden gespreid. In een eerste fase zal ze betrekking hebben op de modaliteiten van de werking; vervolgens zal de vrederechter ook de onbekwaamheid van de beschermde persoon moeten herevalueren in het licht van de nieuwe wet.

De krachtlijnen van de hervorming

Met de wetwijziging inzake de onbekwaamheidsregimes heeft de wetgever het juridische kader willen harmoniseren, een juridische lacune opvullen en een antwoord bieden op evoluties in de samenleving. Als de hervorming van kracht wordt, worden alle onbekwaamheidsstatuten samengevoegd tot **één overkoepelende regeling voor de bescherming van meerderjarigen**. Die regeling zal in grote mate gebaseerd zijn op de huidige regeling voor de voorlopige bewindvoering, met toevoeging van bepaalde aspecten uit de overige bestaande statuten. Het zal nog altijd de vrederechter zijn die bevoegd is.

Wat zal er veranderen? Behalve de uniformisering van de diverse beschermingsmaatregelen brengt de wet twee grote vernieuwingen:

- er komt een heel nieuwe regeling in verband met de **bescherming van de persoonlijke rechten**. De wetgeving over het beheer van goederen bleef tot nu beperkt tot bancaire en financiële handelingen en miste daardoor vaak menselijkheid. Voortaan zal de voorlopige bewindvoerder over de goederen door de rechter ook kunnen worden aangesteld als **voorlopige bewindvoerder over de persoon**. Hij zal dus ook de persoonlijke belangen en rechten van de beschermde persoon kunnen behartigen, bijvoorbeeld door hem te helpen met beslissingen in verband met de uitoefening van de rechten van de patiënt, bij het sluiten van een huwelijkscontract, bij de keuze van een verblijfplaats enz.

Dat zal niets afdoen aan het belang van de vertrouwenspersoon, die een belangrijke rol blijft spelen als tussenpersoon tussen de

beschermde persoon en de bewindvoerder. Zijn rol wordt zelfs versterkt: hij wordt de spreekbuis van de gedachten en gevoelens van de beschermde persoon, zowel tegenover de bewindvoerder als tegenover de vrederechter;

- de huidige wetgeving geeft blijk van een behoorlijk paternalistische benadering en terminologie. Die zijn niet langer conform de internationale standaarden zoals die met name blijken uit het zogeheten Gehandicaptenverdrag van de Verenigde Naties. Vandaag de dag probeert men in de eerste plaats zoveel mogelijk **de autonomie en het zelfbeschikkingsrecht van de persoon** te handhaven.

De uitzonderingen op deze fundamentele waarden moeten stevig gemotiveerd worden.

Dat doet de nieuwe wet door de logica in zekere zin om te keren: eerst gaat men na wat de bekwaamheden van iemand zijn en tot welke handelingen hij in staat is, en pas daarna rijst de vraag of er reden is om zijn juridische bekwaamheid te beperken, en tot op welk punt.

Elke beslissing moet beantwoorden aan het **evenredigheidsbeginsel** (ze moet worden genomen 'als en in de mate waarin de belangen van de beschermde persoon het vereisen') en aan de vereiste van de subsidiariteit: een juridische beschermingsmaatregel is altijd subsidiair tegenover een eventuele lastgeving die de beschermde persoon heeft verleend.¹

1. De lastgeving (of zogeheten extrajudiciële bescherming) kan een interessante oplossing zijn, vooral als de betrokken persoon niet aan de voorwaarden beantwoordt om het voorwerp te vormen van een rechterlijke bescherming (bijvoorbeeld omdat zijn kwetsbaarheid niet betuigd kan worden in een medisch attest) of als iemand functionele beperkingen heeft waarvan hij zich ten volle bewust is.

En als de rechterlijke bescherming toch nodig is, dan belet die niet (behalve als dat uitdrukkelijk is bepaald) dat de beschermde persoon juridisch bekwaam blijft voor een hele reeks van belangrijke persoonlijke en vermogensrechtelijke rechtshandelingen.

Tot slot krijgt bijstand als statuut de voorkeur op vertegenwoordiging. Alles gaat dus in de richting van een **beschermingsstatuut op maat**, aangepast aan de specifieke noden van iedere te beschermen persoon.

In het nieuwe systeem zal het mogelijk zijn een beroep te doen op een bredere waaier van genuanceerde oplossingen en zal de maatregel twee jaar na de inwerkingtreding het voorwerp vormen van een herevaluatie.

Voor het overige blijft de procedure zelf in grote lijnen onveranderd.

Het voorbeeld van Barbara

Barbara is 25 en heeft een mentale beperking sinds ze op haar tiende het slachtoffer werd van een ongeval tijdens het sporten. Ze is erg beïnvloedbaar en heeft sindsdien ook 'een gat in haar handen' wat geld betreft. Ze heeft geprobeerd alleen te wonen, met haar geringe sociale uitkering, maar het bleek dat ze niet in staat was haar maandbudget te beheren. Soms had ze al vanaf de tiende van de maand geen geld meer om eten te kopen. Nu leeft ze in een beschutte woning, met andere huurders die maatschappelijk en psychisch kwetsbaar zijn. Haar ouders vinden het voor haar eigen welzijn beter dat ze juridisch wordt beschermd. Ze doen een vordering in die zin binnen het kader van de nieuwe regelgeving, die inmiddels van kracht is. Barbara is dat idee niet erg genegen. Ze vindt dat ze met de hulp van haar begeleider binnen het beschut

wonen voortaan best wel in staat is haar geld goed te beheren.

De vrederechter beslist dat hij Barbara, haar ouders en haar begeleider wil horen. Hij neemt kennis van het medisch attest inzake de mentale achterstand van Barbara en haar grotere kwetsbaarheid voor de verlokkingen van de consumptiemaatschappij. Hij houdt rekening met alle elementen en met het beginsel van de proportionaliteit in de nieuwe wet, en hij beslist dat er voor Barbara een voorlopige bewindvoerder komt (voor haar goederen en haar persoon). Zo wordt ze alleen voor bepaalde handelingen onbekwaam: een lening aangaan, huisraad kopen, vrijetijdskosten maken hoger dan 500 euro, van verblijfplaats veranderen. Voor het overige blijft ze vrij om zelf haar dagelijkse uitgaven te regelen. Haar vader wordt aangesteld als vertrouwenspersoon.

► Budgetbegeleiding

Het kan dat de beheersproblemen van een kwetsbare jongvolwassene niet nopen tot het opstarten van een procedure die leidt tot voorlopige bewindvoering, wat toch nog altijd een behoorlijk ingrijpende maatregel is (die bovendien gemotiveerd moet worden vanuit de gezondheidstoestand van de te beschermen persoon). OCMW's bieden diverse vormen van budgettaire dienstverlening aan met een preventief doel.

Het is belangrijk op te merken dat OCMW's alleen **op vrijwillige basis** optreden: op vraag en met het akkoord van de betrokken persoon. Een meerderjarig zorgkind moet er dus zelf de noodzaak van inzien dat hij op dit vlak geholpen wordt en dat hij samenwerkt, wat niet altijd op voorhand bedongen is. Soms kan de schrik voor een meer dwingende maatregel, zoals voorlopige bewindvoering, hem ertoe aanzetten de

OCMW-steun toch te aanvaarden.

Er zijn twee grote types van **preventieve dienstverlening** die het OCMW voor zijn rekening neemt:

- **budgetbegeleiding** kan aan mensen worden voorgesteld als ze steeds weerkerende problemen hebben om hun budget goed te beheren. Het gaat dan om het opstellen van een budget met de cliënt, het opvolgen van de terugkerende betalingen en van het budget als geheel, een rekening die gezamenlijk wordt beheerd... Sommige OCMW's organiseren ook vormen van collectieve hulp, zoals verbruikersklassen of praatgroepen waarin de deelnemers hun ervaringen en raadgevingen uitwisselen om hun uitgaven beter te leren beheersen. Het is steevast de bedoeling dat deze vormen van hulp tijdelijk zijn en dat de cliënt geleidelijk aan zijn

budget beter leert beheren. Het verwerven van autonomie door de betrokkene is het doel;

- **budgetbeheer** gaat een stap verder, ook al is het onderscheid tussen budgetbegeleiding en –beheer soms wazig. Hier betreft het individuele hulp, tijdelijk ook, die erin bestaat dat er betalingen worden gedaan in plaats en in naam van de persoon, maar altijd in nauw overleg met hem. Zijn inkomsten worden geheel of gedeeltelijk gestort op een speciale rekening geopend op zijn naam, maar waarvan het beheer exclusief door het OCMW wordt waargenomen. Aan deze rekening is een tweede zichtrekening gekoppeld met een kaart (een afnamerekening). Daarop stort het OCMW, in akkoord met de cliënt en met een vooraf afgesproken ritme, de nodige sommen om de dagelijkse uitgaven te kunnen doen en eventueel bepaalde facturen te kunnen betalen, afhankelijk van wat is afgesproken.

Wanneer iemand al gebukt gaat onder schulden en niet meer kan tegemoetkomen aan de eisen van zijn schuldeisers, kan hij zich ook richten tot het OCMW om tot **schuld-bemiddeling** over te gaan. Het OCMW (of een andere erkende dienst) zal in dat geval proberen om, rekening houdend met de budgettaire situatie van de betrokkene, over een afbetalingsplan te onderhandelen met de schuldeisers. Zoals de naam het aangeeft, gaat het om een minnelijke regeling: het OCMW beschikt over geen enkel drukkmiddel, noch om de schuldeisers te dwingen het afbetalingsplan te aanvaarden (door bijvoorbeeld eventueel de inningsprocedures op te schorten [betalingsuitstel] en/of het oplopen van de interesten te stoppen), noch om de betrokkene dit te doen aanvaarden en respecteren.

De **collectieve schuldenregeling** daarentegen is wél een juridische en dwingende procedure. Ze staat open voor elke fysieke persoon (die

geen handelaar is of het sinds zes maanden niet meer is) die gedurende lange tijd in de onmogelijkheid verkeert zijn schulden af te betalen en die zijn insolventie niet zelf heeft georganiseerd. De doelstelling van deze procedure is tweevoudig voor de schuldenaar: zorgen voor waardige leefomstandigheden en voor het afbetalen van de schulden naargelang van zijn mogelijkheden. Het is hij die de procedure instelt bij de Arbeidsrechtbank. Als die akkoord gaat, hebben de schuldeisers geen keuze: ze moeten instemmen met de procedure die hen wordt opgelegd. De inningsprocedures worden opgeschort en het oplopen van de interesten wordt gestopt. Als het niet mogelijk blijkt een realistisch afbetalingsplan op te maken, kan de rechtbank besluiten tot een gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van schulden, eventueel met de verkoop van de in beslag genomen goederen. Gedurende deze hele gerechtelijke procedure verliest de persoon met overdadige schuldenlast de bevoegdheid om zijn vermogen te beheren: zijn

inkomsten worden van ambtswege gestort op een rekening geopend door de aangestelde bemiddelaar (een advocaat, deurwaarder, notaris, erkende schuldbemiddelingsdienst). Die zal hem het bedrag doorstorten dat nodig is voor de lopende betalingen, met aftrek van de bedragen voor de kosten van de bemiddeling en het afbetalen van de schuldeisers. Nieuwe schulden maken mag niet en men is verplicht samen te werken met de bemiddelaar, op straffe van het intrekken van het afbetalingsplan.

OCMW's worden soms aangesteld als bemiddelaar in het kader van een collectieve schuldenregeling. Zij kunnen een persoon met overdadige schuldenlast ook helpen een dergelijke vordering in te vullen en neer te leggen bij de rechtbank. In sommige gevallen wordt een systeem van budgetbeheer opgezet met het OCMW op verzoek van de persoon (soms wordt die hiertoe aangezet door de bemiddelaar of de rechter) of als voorwaarde voor het werken met een afbetalingsplan.

III. De erfopvolging: | het wettelijk kader

Zonder dat ze daarom erg bemiddeld zijn, laat de grote meerderheid van de mensen bij hun overlijden een zeker vermogen na. Voor personen uit de middenklasse gaat het vaak om de gezinswoning die ze bezitten (ongeveer 75% van de Belgen is eigenaar van hun woning) en om wat spaargeld in diverse vormen: rekeningen, waardepapieren, beleggingen... De meeste situaties en mogelijkheden waar we het in dit hoofdstuk over hebben, passen in dit 'middenprofiel'. Een enkele keer, zoals bij de oprichting van een privéstichting, gaat het om aanzienlijker vermogens.

► De erfopvolging 'anders' regelen?

De ouders van een meerderjarig zorgenkid die hun erfopvolging willen voorbereiden, hebben een aantal specifieke bekommernissen, verlangens en vragen, die andere

families doorgaans niet hebben. Rekening houdend met de grotere kwetsbaarheid van hun kind, met name als het over geldzaken gaat, willen veel ouders **waarborgen inbouwen** opdat het deel dat aan het zorgenkid toekomt niet verkwist wordt, maar integendeel zo goed mogelijk wordt beheerd. Wanneer een kind niet meteen een probleem heeft om zijn geld goed te beheren, maar wel meer moeite heeft dan anderen om zich in te schakelen in het beroeps- en maatschappelijk leven, bijvoorbeeld vanwege een beperking, dan kunnen ouders dat kind willen begunstigen tegenover de andere erfgenamen, om het zorgenkid meer financiële zekerheid te bieden. In de twee gevallen gaat het erom zo te handelen dat het erfdeel ingezet wordt ten voordele van **het welzijn op lange termijn van het kind**. Deze bekommernis wordt soms ook gedeeld door grootouders die een erfenissprong

willen organiseren ten voordele van hun kleinkinderen.

Het erfrecht heeft zoals bekend enkele grote beginselen: de reserve, de reservataire of beschermde erfgenamen, het verbod op overeenkomsten over toekomstige nalatenschappen... We brengen ze hieronder kort in herinnering. Ze kunnen de bewegingsruimte van wie een welbepaalde persoon wil begunstigen sterk inperken. Dé hamvraag in dit hele hoofdstuk wordt dan ook: met welke technieken kan het respecteren van deze wettelijke bepalingen verzoend worden met de wens van ouders om hun kind ook na hun overlijden te beschermen? Is het mogelijk meer of minder te geven? En vooral: is het mogelijk **'anders' te laten erven** zonder een inbreuk te leggen op de wet?

Een andere bekommernis die vaak tot uiting komt, gaat over de **erfopvolging van het zorgkind** zelf. Als zijn persoonlijke problemen een leven lang blijven bestaan, dan is het niet ondenkbaar dat zo'n zorgkind niet bekwaam zal zijn om z'n eigen erfopvolging te regelen als het ogenblik daarvoor is gekomen. Het kan dat, als de waarborgen waar we het hierboven over hadden correct hebben gewerkt, het kind bij zijn overlijden een aanzienlijk vermogen bezit, zeker als het uit een welgestelde familie afkomstig is. Kunnen ouders deze toekomstige erfopvolging nu al beïnvloeden en een onbezonnen testamentaire toewijzing van hun vermogen tegengaan? Kunnen ze vermijden dat dit geld belandt bij mensen die zich nooit hebben bekommerd om het zorgkind? Kunnen ze ervoor zorgen dat diegenen ervan genieten die het op zich hebben genomen voor het zorgkind te zorgen?

Een dergelijke **erfplanning op lange termijn** kan ook worden ingezet voor meer algemene waarden die de ouders na aan het hart liggen: ze kunnen bijvoorbeeld een organisatie begunstigen die zich inzet voor mensen in een vergelijkbare situatie als hun zorgenkind, of ze kunnen het wetenschappelijk onderzoek naar de aandoening waar hun kind aan lijdt ondersteunen.

► De algemene beginselen van het erfrecht

De regels inzake erfopvolging worden in het lang en het breed uit de doeken gedaan in een groot aantal publicaties en op websites van betrouwbare organisaties, zoals www.notaris.be. Hier schetsen we ze kort, meer niet: we treden niet in de details van elk afzonderlijk geval. Daarvoor is uiteraard uw notaris de aangewezen gesprekspartner. Wat ons vooral interesseert, zijn de implicaties voor ouders die hun erfopvolging willen regelen en daarbij willen waken over het welzijn van hun meerderjarig zorgenkid.

→ Twee soorten erfopvolging

Het Burgerlijk wetboek kent twee soorten erfopvolging: de wettelijke en de testamentaire erfopvolging. Als een persoon overlijdt zonder maatregelen te hebben genomen

voor de vereffening en verdeling van zijn nalatenschap, is er sprake van **wettelijke erfopvolging**: in zo'n geval bepaalt alleen de wet welke personen tot de nalatenschap komen en wat ieders aandeel is. Daartegenover staat de **testamentaire erfopvolging**: in dat geval heeft de overledene zelf een regeling getroffen die invloed zal hebben op de afwikkeling van de erfopvolging, bijvoorbeeld in een testament. In dat geval zal de nalatenschap worden verdeeld volgens zijn wilsbeschikking. Het spreekt voor zich dat alle facetten die we hier aansnijden over de testamentaire erfopvolging gaan: dat is voor ouders het enige middel om hun erfopvolging te regelen volgens hun persoonlijke wensen.

→ Gereserveerd erfdeel en beschikbaar deel

Ook bij een testamentaire erfopvolging heeft een erflater verre van de volledige vrijheid. Als de overledene nauwe verwanten nalaat, wijst de wet een deel van de nalatenschap dwingend aan hen toe. Dit deel noemt men de **reserve** of het gereserveerde of voorbehouden erfdeel. De door de wet beschermde verwanten noemt men reservataire erfgenamen¹. De erflater kan alleen vrij beschikken over het resterende deel van de nalatenschap: **het beschikbare deel**.

Het is belangrijk te weten dat de reserve en het beschikbare deel berekend worden aan de hand van **de fictieve massa**. Die omvat

niet alleen de goederen die een erflater nalaat op het ogenblik van zijn overlijden: alle goederen die hij tijdens zijn leven heeft weggeschonken worden daar fictief aan toegevoegd (met hun waarde op het ogenblik van overlijden)². Opgepast: dit mag niet worden verward met de bekende regeling inzake schenkingen die het heeft over 'ten minste drie jaar voor het overlijden'. Dat is een fiscale regeling, waar we het verder nog zullen over hebben. Ook een gift die de jaren voordien werd gedaan, wordt bij de fictieve massa gevoegd, uiteraard voor zover dit nog te achterhalen valt.

Het kan dus gebeuren dat een reservataire erfgenaam zich onder meer baseert op de berekening van de fictieve massa en

1. Dat zijn de langstlevende partner, de kinderen en de ouders als er geen kinderen zijn.
2. Art.922 Burgerlijk wetboek

hierdoor van oordeel is dat zijn gereserveerd deel er niet meer is omdat bepaalde giften het beschikbare deel overschrijden. In dat geval moet hij een **vordering tot inkorting** indienen om giften te herleiden tot het maximaal toegelaten bedrag.

→ **Berekening van de erfopvolging**

Hoe berekent men de erfopvolging en het gereserveerde deel van de erfgenamen? Het antwoord op deze vraag hangt af van diverse elementen (in de standaard situatie van een koppel met minstens één kind):

- Was het koppel gehuwd – en als dat het geval is: volgens welk huwelijksstelsel? – of waren de ouders wettelijk of feitelijk samenwonend?
- Gaat het om de erfopvolging van een

weduwe of weduwnaar, of is er een langstlevende partner (samenwonend of gehuwd)?

- Hoeveel kinderen had het koppel?

Eerst moet de **samenstelling van de erfopvolging** worden bepaald.

De erfopvolging van een weduwe of weduwnaar, en ook die van een gescheiden of niet-getrouwde samenwonende ouder, is makkelijk samen te stellen: zoals voor een ongehuwde persoon gaat het simpelweg om het eigen vermogen, dus het geheel van persoonlijke bezittingen, schulden en goederen.

Als de ouders gehuwd waren en een van hen overlijdt, dan moet er eerst worden overgegaan tot de vereffening en verdeling van het huwelijksstelsel. Het meest voor-

komende geval is dat van het **wettelijk stelsel**, dat automatisch van toepassing is als er geen huwelijkscontract is. De helft van het gemeenschappelijk vermogen – alle inkomsten en goederen die in de loop van het huwelijk onder bezwarende titel¹ zijn verworven – komt toe aan de langstlevende echtgenoot en de andere helft valt in de nalatenschap van de overleden echtgenoot, samen met de eigen goederen, om te worden verdeeld onder zijn erfgenamen.

De regeling kan complexer worden als de echtgenoten een huwelijkscontract hebben afgesloten. Neem in dat geval hierover inlichtingen bij uw notaris. Bij het overlijden van de tweede ouder belanden we in elk geval opnieuw in het geval van de erfopvolging van een weduwe of weduwnaar

(die niet hertrouwd is), zoals hierboven beschreven.

Als geweten is waaruit de nalatenschap bestaat, kan men het gereserveerde deel van elke beschermde erfgenaam en het beschikbare deel berekenen. In het geval van een overledene met een of meer kinderen zijn zij de reservataire erfgenamen. De reserve van een enig kind bestaat uit de helft van de fictieve massa zoals we die hierboven hebben omschreven. Als er twee kinderen erven, heeft elk van hen recht op een derde van de fictieve massa; het laatste derde vormt dan het beschikbare deel. Vanaf drie of meer kinderen bedraagt het beschikbare deel sowieso een kwart van de fictieve massa en worden de drie andere vierden verdeeld onder de kinderen. In al deze

1. Dit betekent dat de eigenaar een goed vervreemd tegen een bepaalde prestatie van de overnemer (bv. een prijs te betalen door de koper of toekenning van aandelen aan de inbrenger van een onroerend goed in een vennootschap)

gevallen geldt dat, als een kind is overleden vóór zijn ouder en zelf afstammelingen heeft, die laatsten in zijn plaats erven (dat heet de 'plaatsvervulling'): het gereserveerde deel wordt dan verdeeld onder de betrokken kleinkinderen.

→ **Vruchtgebruik, naakte eigendom en volle eigendom**

We hebben gezien dat bij het overlijden van de eerste van de twee ouders in een gehuwd koppel, slechts een deel van de goederen die het koppel heeft verworven in de nalatenschap komt. Het andere deel komt bij de langstlevende echtgenoot, behalve als dat anders is bepaald in het huwelijkscontract en/of het testament.

De wet beschermt de langstlevende echtgenoot ook door hem minimaal ofwel het vruchtgebruik van het onroerend goed¹ toe te kennen dat dienstdeed als de voornaamste verblijfplaats van het gezin (en van het daarin aanwezige huisraad), ofwel de helft van de fictieve massa in vruchtgebruik. Het kind van zijn kant – of de kinderen, maar om het eenvoudig te houden nemen we hier het geval van het enig kind – krijgt er slechts de **naakte eigendom** van.

Met andere woorden, en zonder in de details te treden: het kind wordt wat je kunt noemen de 'nominale' eigenaar van het betrokken goed, zonder het gebruik en het genot ervan.

Als vruchtgebruiker bevindt de langstlevende ouder zich in de omgekeerde positie:

1. Bij een wettelijke erfopvolging (als er dus geen testament is) krijgt de langstlevende echtgenoot zelfs het vruchtgebruik van de hele nalatenschap.

hij heeft het recht het betrokken goed te gebruiken en er het genot van te hebben – hij mag er dus wonen en het onder bepaalde voorwaarden zelfs verhuren en het huurgeld opstrijken – maar hij is er niet de eigenaar van. Pas bij het overlijden van de tweede ouder krijgt het kind de **volle eigendom** van de goederen die de nalatenschap uitmaken (of van een deel daarvan als er broers en zussen zijn).

→ **Hoe bij vruchtgebruik problemen vermijden**

De vruchtgebruiker en de naakte eigenaar hebben elk rechten. Deze situatie maakt dat er voor belangrijke kwesties een gezamenlijke beslissing nodig is, wat een bron van spanningen tussen de twee partijen kan vormen, vooral als het familiaal klimaat al niet eenvoudig is. Het kind dat de naakte

Het voorbeeld van Nicolas

Albert en Maggy, een gehuwd koppel, waren eigenaar van hun huis in Brussel. Albert bezat ook een klein appartement aan zee dat hij van zijn ouders had geërfd. Ze hebben twee zonen, Alexis en Nicolas. Die laatste heeft een bipolaire stoornis.

Hij leidt een erg labiel leven, verbleef al diverse keren in een gespecialiseerde instelling en heeft geregeld conflicten met zijn ouders. Bij het overlijden van Albert erven Alexis en Nicolas de naakte eigendom van de helft van de gezinswoning en van het appartement aan zee (in zijn geheel omdat het eigendom was van hun vader). Maggy krijgt het vruchtgebruik van deze twee verblijfplaatsen en is bovendien eigenaar van de helft van de gezinswoning. Na een nieuwe crisis en een zwaar dispuut met zijn moeder zegt Nicolas, die permanent geldgebrek heeft, dat hij als naakte eigenaar zal eisen dat de twee goederen worden verkocht en beweert hij dat zijn broer zich daar niet tegen verzet. Maggy wil weten of hij dat recht heeft.

eigendom erft (of zijn wettelijke vertegenwoordiger) kan het de langstlevende ouder knap lastig maken. Als naakte eigenaar kan een zorgenkind als Nicolas inderdaad weigeren om zijn toestemming te geven voor bepaalde handelingen. Hij kan ook vragen dat er een boedelbeschrijving wordt gemaakt en dat gelden en effecten op een gemeenschappelijke bankrekening worden gedeponneerd.¹ Hij kan zelfs de omzetting van het vruchtgebruik in volle eigendom vorderen, althans tot aan het bedrag van zijn erfdeel en **behalve van de voormalige voornaamste gezinswoning** en het daarin aanwezige huisraad, als de overlevende echtgenoot zich daartegen verzet.²

In ons voorbeeld kan Nicolas dus niet vorderen dat de gezinswoning waar zijn

moeder in woont, wordt verkocht. Hij kan dat wel doen voor het appartement aan zee, maar dan moet hij Maggy de waarde van het vruchtgebruik uitbetalen.

Als het gaat om een zorgenkind dat handelingsonbekwaam is verklaard, dan moet zijn wettelijke vertegenwoordiger optreden, wat een aantal rechtshandelingen nog dreigt te compliceren.

Om zo'n scenario te vermijden kunnen gehuwde ouders met een stelsel van gemeenschap van goederen verhinderen dat een kind naakte eigenaar wordt. Dan moeten ze in hun huwelijkscontract een clause toevoegen: **het langstleeft-al-beding** of verblijvingsbeding. Bij het overlijden van de

1. Art. 745ter Burgerlijk wetboek.
2. Art 745quater e.v. Burgerlijk wetboek.

eerste partner komt het hele gemeenschappelijk vermogen in dat geval toe aan de langstlevende echtgenoot en kan het kind geen aanspraak maken op zijn reserve op de goederen omdat men ervan uitgaat dat ze niet het voorwerp uitmaakten van een schenking.¹

Deze techniek heeft echter grenzen en nadelen:

- Het langstleeft-al-beding slaat slechts op de aanwinsten. Dat wil zeggen: de goederen die de echtgenoten tijdens hun huwelijk hebben verworven onder bezwarende titel. Zijn hier dus niet inbegrepen: de goederen die de overleden echtgenoot al vóór het huwelijk bezat, die hij heeft gekregen of geërfd;
- Het grote nadeel van deze techniek is dat zij **erg duur uitvalt op het vlak van succes-**

sierrechten. De overlevende ouder zal immers successierechten verschuldigd zijn op de toebedeling van meer dan de helft van het gemeenschappelijk vermogen, terwijl hij anders slechts successierechten op de fiscale waarde van het vruchtgebruik zou betalen. Bij het overlijden van de langstlevende ouder zal het kind opnieuw successierechten betalen op het geheel van de goederen. Dat is vooral voor grotere vermogens erg duur;

- Partners die gehuwd zijn met een stelsel van scheiding van goederen en ook samenwonenden kunnen een beroep doen op een beding van aangroei of andere burgerrechtelijke technieken. Maar die zijn onderworpen aan de betaling van registratierechten die soms nog duurder kunnen uitvallen dan de successierechten.

1. Art. 1464, 1ste paragraaf Burgerlijk wetboek.

- Het langstleeft-al-beding kan worden betwist als een of meer kinderen niet gemeenschappelijk van beide partners zijn.

→ De langstlevende ongehuwde partner

Een ongehuwde langstlevende partner heeft maar een bescheiden erfrechtelijke aanspraak. Indien de twee partners een contract van **wettelijke samenwoning** hebben aangegaan, krijgt, tenzij andere voorzieningen getroffen werden, deze partner het vruchtgebruik of het huurrecht op de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad.¹ Bij dit vruchtgebruik kunnen dezelfde problemen rijzen als bij een overlevende echtgenoot.

1. Art. 745 octies, §1 Burgerlijk wetboek.

2. Art. 577-2, §8 juncto 815 Burgerlijk wetboek.

Het grote verschil met gehuwde koppels is **dat het voor samenwonenden nooit mogelijk is een gemeenschappelijk vermogen te hebben**. Als zij dus nog andere goederen in onverdeeldheid hebben verworven, zoals een tweede verblijfplaats, dan komt het onverdeelde aandeel van de overleden partner in beginsel toe aan zijn wettelijke erfgenamen. Het zorgkind kan in dat geval **mede-eigenaar** (en dus niet langer alleen maar naakte eigenaar) worden van hetzelfde goed als de samenwonende partner en kan dus op elk moment de uit onverdeeldheidtrekking vorderen.² Het is echter ook mogelijk om met hem een onverdeeldheidsovereenkomst voor maximum vijf jaar af te sluiten.

Als men wenst dat de langstlevende partner meer erft dan bij wet geregeld is, dan zal dit bij testament moeten gebeuren. Hierbij zal uiteraard rekening moeten worden gehouden met het reservataire deel dat aan de kinderen toekomt.

Feitelijk samenwonenden die geen contract van wettelijke samenwoning hebben afgesloten, zijn nog slechter bedeed: in dat geval is het gemeenrecht van toepassing en is de langstlevende partner geen wettelijke erfgenaam. Ook in zo'n geval kan men alleen het beschikbare deel invoeren om zo iemand toch te laten erven van de overleden partner. Dit wordt bijzonder problematisch als de

gezinswoning het voornaamste onderdeel van het vermogen van het koppel uitmaakt.¹

→ **Verbod van erfovereenkomsten**

Het Burgerlijk wetboek² bepaalt dat 'de nalatenschap openvalt door het overlijden van de erflater'. Anders gezegd: elk contract of elk beding dat eventuele rechten toekent, wijzigt of afstaat op een nalatenschap die nog niet is opengevallen, is verboden. Ook al zouden alle broers en zussen het erover eens zijn, zij kunnen niet op voorhand afspreken, ook niet in een geschreven document, dat een van hen een deel van de toekomstige nalatenschap van de ouders zal

1. Alleen in Vlaanderen kunnen feitelijk samenwonenden gelijkgesteld worden met wettelijk samenwonenden wat betreft de belastingen die van toepassing zijn in het successie- en schenkingsrecht. Voorwaarde is dat ze sinds minstens een jaar zonder onderbreken samenwonen en dat ze een gemeenschappelijke huishouding voeren. Een uittreksel uit het bevolkingsregister is een weerlegbaar vermoeden van dit ononderbroken samenwonen en dit gemeenschappelijke huishouden.

2. Art. 718 Burgerlijk wetboek

Het verbod op erfovereenkomsten beperkt de actiemogelijkheden van de ouders

weigeren ten voordele van een broer of zus.

Dit verbod op erfovereenkomsten **beperkt de actiemogelijkheden van ouders** die met het akkoord van hun erfgenamen in rechte lijn het reservataire deel van de ene of de andere willen wijzigen, bijvoorbeeld ten voordele van een zoon of dochter die later de zorg op zal nemen van een zorgkind. Dergelijke 'alternatieve beschikkingen' lopen dus het risico nietig te worden verklaard, zoals we verder nog zullen zien.

Dat is zeker het geval als men ervan uitgaat dat het verbod een maatregel van openbare orde is, en dat het dus gaat om een dwingende regel voor iedereen. Maar

deze opvatting wordt niet door alle juristen gedeeld. De meest recente rechtsleer en rechtspraak staan eerder een relatieve nietigheid voor, zodat enkel belanghebbenden de nietigverklaring kunnen vorderen, binnen de tien jaar en voor zover zij de akte niet hebben geregulariseerd.

Als men dit aanvaardt, dan lijkt het mogelijk om rechtsgeldig een beroep te doen op een alternatieve beschikking die wordt afgesloten tijdens het leven van de partners en bevestigd door de erfgenamen: als de these van de relatieve nietigheid wordt aanvaard, dan kan dit soort erfovereenkomst later niet meer worden betwist.

We vermelden ook nog dat er een denkoefening is opgestart om het verbod op erfovereenkomsten te versoepelen. Het is

dus mogelijk dat het wettelijk kader binnenkort zal evolueren.

→ Successie-, registratie- en schenkingsrechten

We moeten het nog even hebben over **het fiscale luik van een nalatenschap**. Iedereen weet dat er successierechten moeten worden betaald, zowel in het geval van een wettelijke als van de testamentaire erfopvolging. Successierechten zijn progressief en lopen dus op per belastingsschijf. De tarieven verschillen per Gewest en hangen af van de graad van verwantschap tussen de overledene en zijn erfgenamen.

Om het te betalen bedrag te verminderen geven sommigen er de voorkeur aan al vóór hun overlijden een deel van hun vermogen te schenken. Het komt vaak voor dat dergelijke

schenkingen gebeuren tussen ouders en kinderen, bijvoorbeeld als die laatsten aan het volwassenleven beginnen en een huis kopen. Men moet er zich goed van bewust zijn **dat schenkingen onherroepelijk zijn**: wat eenmaal gegeven is, kan nooit meer worden teruggeëist.

Een schenking van een **onroerend goed** dat in België is gelegen, moet altijd worden geregistreerd en gaat gepaard met het betalen van een **registratie- of schenkingsrecht**. Ook hier verschillen de tarieven per Gewest. Als het om de gezinswoning gaat, is er een verminderd belastingtarief van toepassing. In de andere gevallen is het fiscaal voordeel gering, om niet te zeggen onbestaand.

Niets belet echter dat eigenaars van een onroerend vermogen dat vermogen in

verschillende schijven schenken. Aangezien de tarieven progressief zijn, zullen de schenkingsrechten per schijf minder hoog liggen dan als het onroerend vermogen in één keer wordt geschonken, op voorwaarde dat er minstens drie jaar verloopt tussen elke schenking.

Schenken van **roerende goederen** van hun kant hoeven niet te worden geregistreerd. Zij kunnen het voorwerp uitmaken van een **handgift** als het gaat over materiële goederen die 'van hand tot hand' kunnen gaan: geld, meubelen, juwelen, antiek, kunstwerken... (Ook een indirecte schenking via een bancaire overschrijving wordt gelijkgesteld met een handgift.) Ook in dat geval is er geen schenkingsrecht verschuldigd, op voorwaarde dat de schenker niet overlijdt binnen de drie jaar na de handgift.

Dat laatste kan tot twee problemen leiden:

- de handgift heeft wel degelijk plaatsgehadt meer dan drie jaar voor het overlijden van de schenker, maar de belastingsadministratie kan deze datum betwisten en ervan uitgaan dat de schenking recenter is. Het is dan ook goed dat er een bewijsstuk is, zoals een door beide partijen gehandtekte en gedateerde brief, of bankrekeningen waaruit de overschrijving van geld blijkt;
- als de schenker binnen de drie jaar overlijdt, zal de betrokken schenking onderhevig zijn aan de betaling van successierechten. Aangezien de schenkingsrechten op roerende goederen genieten van een **verminderd tarief** (3% voor een schenking in rechte lijn of tussen echtgenoten of wettelijk samenwonende partners), is het vaak veiliger een handgift vrijwillig te laten registreren en deze verminderde rechten te betalen. Anders loopt men het risico

iets later veel hogere successierechten te moeten betalen. Zo vermijdt men ook macabere speculaties over de levensverwachting van de schenker...

Samengevat...

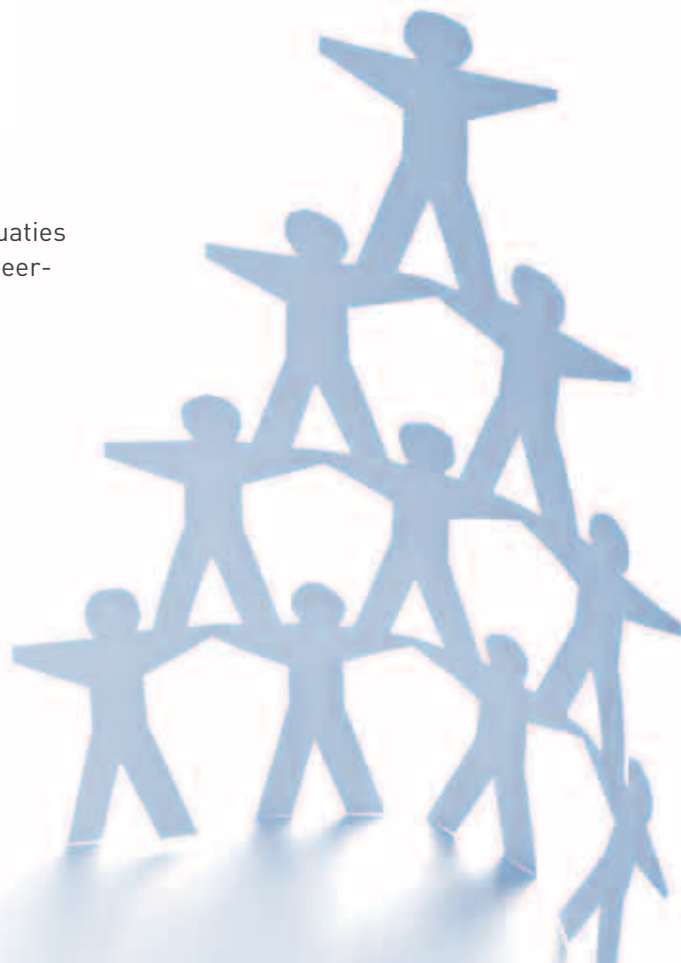
Elke planning in verband met het vermogen en de nalatenschap moet rekening houden met het volgende:

- het bedrag en de samenstelling van de nalatenschap: dit is een zuiver individueel facet dat niettemin wordt geregeld door enkele grote beginselen die we hier hebben geschetst. Aarzel niet om uw notaris te raadplegen voor meer uitgebreide informatie of meer specifieke gevallen;

- er zijn regels in verband met het erfrecht: het reservataire deel en het beschikbare deel, wettelijke erfgenamen, vruchtgebruik en naakte eigendom, verbod op erfovereenkomsten...;
- de diverse oplossingen waar men voor kiest, hebben ook fiscale consequenties.

Is er ondanks alles bewegingsruimte om 'anders te (laten) erven'? Niet om een kind met beperkingen of een zorgenkind te begunstigen of te benadelen, maar om zo'n kind zijn erfdeel te laten toekomen volgens welbepaalde modaliteiten of volgens bepaalde voorwaarden? Dat gaan we na in het volgende hoofdstuk.

We vertrekken daarbij van concrete situaties en van vragen die de ouders van een meerderjarig zorgenkind kunnen hebben.

IV. De erfopvolging: | concrete situaties en mogelijke oplossingen

We bekijken in dit hoofdstuk drie grote pistes voor de erfplanning wanneer een van de erfgenamen in rechte lijn een meerderjarig zorgenkid is:

- sommige ouders willen het erfdeel van hun kind **zoveel mogelijk inperken** omdat de relatie conflictueus is of omdat ze er al veel geld aan hebben uitgegeven. Ze willen andere wettige erfgenamen begunstigen, met name de broer(s) en/of zus(sen) van het zorgenkid;
- er zijn ouders die op zoek zijn naar **beschermingsmaatregelen** om te waarborgen dat het erfdeel dat aan het zorgenkid toekomt niet één twee drie verkwest wordt, maar dat het integendeel het welzijn van dat kind op lange termijn waarborgt;
- sommige ouders denken al aan de **erfplanning op lange termijn** van het zorgenkid zelf.

► **Het zoveel mogelijk inperken van het erfdeel van het zorgenkid**

De psychologische problemen van een meerderjarig zorgenkid en het soms chaotische parcours dat het al heeft afgelegd, kunnen hebben geleid tot een **min of meer definitieve breuk** met de familie. De pogingen om het kind te helpen zijn telkens weer faliekant afgelopen. De ouders raken op den duur ontmoedigd en vinden dat het misschien beter is dat hun kind het maar zelf uitzoekt. Of het is de jongvolwassene zelf die de deur achter zich heeft dichtgeslagen. In elk geval, de bruggen zijn opgeblazen.

In veel gevallen heeft de hele heisa flink wat geld gekost: schulden die moesten worden afbetaald, diverse verblijven in een

psychiatrische instelling of een ontwen-
ningscentrum, geregeld financiële duwtjes
in de rug om het kind te helpen de eindjes
aan elkaar te knopen... Als dan het moment
komt dat de erfopvolging geregeld wordt,
hebben ouders soms de indruk 'dat ze al
meer dan genoeg hebben gedaan voor het
betreffende kind' en dat het voor de anderen
maar rechtvaardig zou zijn een compensatie
te regelen.

U heeft het wellicht al begrepen bij het
lezen van het vorige hoofdstuk: **er is geen
sprake van dat je een kind kunt onterven!**
Er is en blijft een wettelijk erfdeel. De
enige bewegingsruimte voor de erflater zit
in het beschikbare deel. Maar als er meer
dan één kind is en het familievermogen is
eerder bescheiden, dan zal de winst voor de

erfgenamen die men wil begunstigen onver-
mijdelijk beperkt blijven, zoals het volgende
voorbeeld laat zien.

Ouders die daarentegen een zorgen-
kind zoveel mogelijk willen bevoordelen
tegenover zijn broer(s) en/of zus(sen),
bijvoorbeeld omdat ze vinden dat zo'n kind
minder kansen heeft in het leven en meer
risico loopt op achterstelling, stoten vanzelf-
sprekend op dezelfde grenzen.

Het beschikbare deel inzetten?

We nemen een gezin met drie kinderen en een nalatenschap van 75.000 euro. Als de langstlevende ouder de erfenis in gelijke delen wil verdelen tussen de drie kinderen, is de berekening snel gemaakt: iedereen zal een bedrag van 25.000 euro krijgen (afgezien van successierechten).

Laten we nu veronderstellen dat diezelfde ouder redenen heeft om het deel van de oudste te beperken tot het strikte minimum en dat hij de andere twee wil bevoordelen. Aan het wettelijke erfdeel van elk kind kan hij niet raken. Dat betekent in dit geval: een vierde van de nalatenschap ofte 18.750 euro. Het enige wat overblijft is het herverdelen van het beschikbare deel, het laatste kwart

dus, tussen de twee kinderen die men wil begunstigen.

Dat levert het volgende resultaat op:

-18.750 euro voor de oudste;

-28.125 euro (18.750 + de helft van het beschikbare deel) voor elk van de twee andere kinderen.

In dit voorbeeld bedraagt het voordeel voor de twee bevoordeelde kinderen dus nauwelijks 3125 euro, minus de successierechten... Bij een groot vermogen en/of een enig kind spreekt het voor zich dat het toewijzen van het beschikbare deel duidelijk een veel groter voordeel kan opleveren.

→ Voorschotten op het erfdeel

Als ouders zich aanzienlijke uitgaven hebben getroost voor een van hun kinderen en ze zijn van oordeel dat er een zeker evenwicht moet worden hersteld ten gunste van de andere(n), dan kunnen ze **in hun testament laten opnemen** dat deze kosten in hun ogen **een voorschot op het erfdeel** waren. Als dat wordt aangenomen, dan worden de kosten toegevoegd aan de fictieve massa en afgetrokken van het deel dat toevalt aan het kind dat er tijdens het leven van de ouders van heeft genoten.

In geval van betwisting van de erfenis is het niet zeker dat deze redenering (in haar geheel) zal worden gevolgd. We vermeldden immers eerder al dat ook na de meerderjarigheid van hun kind ouders tegenover dat kind een **onderhoudsplicht** blijven hebben (pagina 14 in deze brochure). Het zorgenkind (of zijn

wettelijke vertegenwoordiger) kan dan ook zonder probleem met het argument schermen dat de hulp die hij heeft gekregen paste in het kader van deze verplichting en dat die hulp dus hoegenaamd geen voorschot op het erfdeel is.

Dit moet **geval per geval worden beoordeeld**. Een voorbeeld: als de ouders hogere studies van broers en/of zussen hebben gefinancierd terwijl het zorgenkind niet in staat was om zijn opleiding voort te zetten, dan zal de rechter vermoedelijk oordelen dat het ene het andere compenseert en zal hij de betrokken testamentaire beschikking nietig verklaren.

Maar **substantiële en regelmatige steun** waarvoor de andere kinderen niets tegenover stond heeft meer kans om minstens gedeeltelijk te worden beschouwd als een voorschot op de erfenis. Denk aan een maandelijks rente die een zorgenkind zonder eigen inkomsten gedurende meerdere jaren kreeg uitbetaald

of aan het huurgeld dat ouders in zijn plaats hebben betaald (of aan een studio die het zorgenkind gratis ter beschikking kreeg: het kan dus ook gaan om steun in natura).

Het is sterk aan te raden dat ouders die voor deze oplossing kiezen, dit niet alleen zeer duidelijk aangeven in hun testament, maar ook dat ze **alle bewijzen van het werkelijkheidsgehalte van de steun bijhouden**.

Het veiligste is dat dit in de mate van het mogelijke wordt geregeld in akkoord met het zorgenkind zelf: er kan tijdens het leven van de ouders een document worden ondertekend waarin het kind erkent te hebben genoten van uitzonderlijke steun die het gevolg is van zijn bijzondere problema-

Als de voorwaarden zijn vervuld, dan blijft het stelsel van de voorlopige bewindvoering de beste oplossing om het vermogen dat het zorgenkind zal erven ook op lange termijn te beschermen.

tiëk en die als een voorschot op het erfdeel omschreven kan worden.

► **Alternatief erven: beschermingsmaatregelen**

De meeste ouders willen bij hun erfopvolging niet een van hun afstammelingen bevoordelen. Maar als ze een zorgenkind hebben, willen ze toch specifieke **waarborgen** kunnen inbouwen opdat zijn deel van de erfenis toch goed wordt beheerd en ertoe bijdraagt dat het kind gewapend is tegen wat het leven in petto heeft.

→ **Het voorlopig bewind**

Als de voorwaarden zijn vervuld, dan blijft het stelsel van de voorlopige bewindvoering **de beste oplossing** om het vermogen dat het zorgenkind zal erven ook op lange termijn te beschermen. Het biedt stevige waar-

borgen tegen de risico's van een roekeloos of ongepast gebruik door een erfgenaam die onder slechte invloed kan staan, plotse-linge 'ingevingen' heeft met alle gevolgen van dien, intellectueel eerder zwakbegaafd is, chronische psychische problemen heeft (bijvoorbeeld een bipolaire stoornis, manisch depressief)... We herinneren er trouwens nog eens aan dat de nieuwe wet op de voorlopige bewindvoering **beschermingsmaatregelen** op maat zal promoten, die aangepast zijn aan elke individuele situatie.

Ook andere regelingen kunnen worden overwogen en in welbepaalde contexten worden toegepast, maar stuk voor stuk hebben ze grenzen en nadelen, zoals we nog zullen zien. Ze kunnen ook een **bron van spanningen** vormen in een familiale context, met het zorgenkind of met andere erfgenamen.

Voorlopige bewindvoering na het overlijden van de langstlevende partner?

Nogal wat ouders aarzelen om hun meerderjarig zorgenkind onder voorlopige bewindvoering te plaatsen omdat ze de procedure zwaar vinden in verhouding tot de bescheiden inkomsten die moeten worden beheerd. Als hun kind bijvoorbeeld een beperkte sociale uitkering krijgt, die nu en dan misschien wordt aangevuld door wat inkomsten uit arbeid, dan zijn de bedragen waarover het gaat hoe dan ook ontoereikend om 'zot te doen' (als men er zich tenminste van vergewist dat het kind zich niet bovenmatig in de schulden steekt). Vaak doen de ouders feitelijk dienst als officieuze **voorlopige bewindvoerders**: ze houden regelmatig

een oogje in het zeil op de rekeningen en stoppen hun kind wel eens iets toe als het einde van de maand moeilijk is.

Door een erfenis kan het kind echter plots over een kapitaal beschikken dat behoorlijk groot is, zeker in vergelijking met wat het gewoon was. Zal dat zijn hoofd niet op hol doen slaan? Het valt te vrezen dat kinderen die mentaal of psychisch zwak staan, niet in staat zijn dit geld 'als een goede huisvader' en op de lange termijn te beheren, terwijl ze in veel gevallen meer dan anderen zijn blootgesteld aan het risico sociaal kwetsbaar te zijn.

Ook als het tijdens hun leven niet echt noodzakelijk was, kan de voorlopige bewindvoering zonder probleem deel uitmaken van **de laatste wilsbeschikking van ouders**. In dat geval laten zij in hun testament opnemen dat er een procedure in deze zin moet worden ingesteld bij het overlijden van de langstlevende, en wel met het oog op een goed beheer van hun nalatenschap. Zij vertrouwen dan aan een welbepaalde persoon (in beginsel een verwant) de zorg toe om dit te doen.

Opgepast: een dergelijk testamentair beding houdt geen wettelijke verplichting in. Ouders hebben dus niet de absolute garantie dat de procedure na hun overlijden zal worden opgestart. Het gaat eerder om de **morele plicht** dat de laatste wilsbeschikking van een overledene wordt gerespecteerd, zoals dat ook voor andere zaken zal gebeuren. De ouderlijke wens maakt meer kans te worden ingelost als de betrokken ouder er op voorhand over heeft gesproken met het zorgenkind en met de persoon die belast wordt met het indienen van het verzoek tot voorlopige bewindvoering.

→ De periodieke rente

Eerder dan een onmiddellijk en integraal beschikbaar kapitaal over te maken kan men overwegen om het **bedrag van de nalatenschap om te zetten** in een periodieke rente. Het zorgenkind krijgt in dat geval maandelijks (of per drie maanden, semester of jaar, naargelang van de gekozen formule) een vaste som, hetzij gedurende een bepaald aantal jaren, hetzij levenslang. In dat laatste geval gaat het om een **lijfrente**.

Deze oplossing botst eerst en vooral op een wettelijke beperking: een erfgenaam heeft recht op zijn reserve in natura en niet in waarde. Anders gezegd: men kan zo'n erfgenaam niet dwingen om zijn deel te krijgen in de vorm van een rente.

1. Als het kind onder voorlopige bewindvoering staat, bestaat de kans wel dat de bewindvoerder het in zijn plaats doet. Hij kan van oordeel zijn dat het als een goede beheerder zijn plicht is de omzetting van de reserve in een rente te betwisten. Het is in zo'n geval dan ook aan te raden hierover met hem tot een overeenstemming te komen (of zelfs voorafgaandelijk te verzoeken de beschermingsmaatregel op te heffen).

Dat heet de **kwalitatieve reservebescherming**.

Deze bescherming is echter **een recht en geen verplichting**. Als het zorgenkind zich niet benadeeld voelt en het zelf wenselijk en in zijn eigen belang acht dat zijn deel van de nalatenschap in een rente wordt omgezet, dan verplicht niemand het om deze bescherming aan te vechten.¹ Het beste is dan ook er openlijk over te praten met het kind en samen de volgende procedure af te spreken: de dag na het overlijden van de langstlevende partner zal hij op volkomen normale wijze zijn erfdeel krijgen, maar er wordt met hem bij de notaris meteen **een overeenkomst opgesteld die bepaalt dat dit kapitaal wordt omgezet in een rente**. Zo'n overeenkomst die door het zorgenkind wordt ondertekend (voor zover

het kind in staat is hiermee in te stemmen) zal onweerlegbaar zijn en kan niet meer herroepen worden als hij later van mening verandert, bijvoorbeeld onder invloed van een echtgenoot.

In beginsel kan de debiteur van de rente een fysiek persoon zijn, bijvoorbeeld een verwant van het zorgenkind die zich over hem ontfermt en hem de rente uitkeert door op regelmatige basis deze som af te nemen van het geërfde kapitaal. Dat wordt echter sterk afgeraden, vooral met het oog op de lange termijn: als de debiteur op een bepaald moment zijn verbintenissen niet langer nakomt, bijvoorbeeld door de wederwaardigheden die het leven met zich brengt (financiële problemen, verhuizing naar een ver land...), dan moet men in zo'n geval naar de rechtbank stappen en tegen hem procederen om de uitvoering van het testament

te verkrijgen, wat steevast een bron van spanningen en kosten is. Het veiligste is dan ook dat de overeenkomst wordt afgesloten met een **bankinstelling of verzekeringsmaatschappij**. Zij hebben diverse formules, volgens de leeftijd en de levensverwachting van de begunstigde.

Voor ouders en verwanten die de oprichting van een aparte juridische structuur overwegen, zoals een private stichting (zie verder in deze gids), vermelden we nog dat zo'n stichting ook kan optreden als debiteur van de rente, met alle bijbehorende waarborgen op juridische zekerheid.

De omzetting van het kapitaal in een rente **na het overlijden** van de langstlevende ouder biedt ook het voordeel dat het bedrag van de nalatenschap – en dus ook het erfdeel van het zorgenkind – gekend is op

het moment dat de overeenkomst wordt afgesloten. Ouders die daarentegen nog tijdens hun leven een levensverzekeringscontract willen afsluiten ten voordele van hun kind, moeten **anticiperen** op de toestand van hun vermogen bij hun overlijden. Dat is over het algemeen lastig zonder de een of andere reservataire erfgenaam te benadelen, wat opnieuw de deur opent voor betwistingen.

Dit betekent niet dat met deze mogelijkheid alle problemen zijn opgelost. Men moet zich bewust zijn van een reeks **nadelen** die verbonden zijn met de formule van de rente:

- **het vaste bedrag** van zo'n rente maakt het niet mogelijk het aan te passen aan de evolutie van de levensduurte: een rente die vandaag op een behoorlijk niveau staat, stelt over twintig of dertig jaar misschien niet veel meer voor;
- in tegenstelling tot bijvoorbeeld huurgeld loopt men met een rente **het risico dat ze in rekening wordt gebracht bij het berekenen van het inkomen** om te bepalen op welke sociale voordelen het zorgkind nog recht heeft: een vervangingsinkomen, een uitkering voor personen met een beperking, een leefloon... Aan het eind van de rekening kan het effect wel eens nul zijn: het kind verliest aan de ene kant wat het aan de andere kant wint. Het is aan te raden na te gaan hoe het in uw geval zit, afhankelijk van het socialezekerheidsstelsel of de steun waar het zorgkind momenteel van geniet;
- als hij niet wordt beschermd door het stelsel van de voorlopige bewindvoering, belet in theorie niets de begunstigde van zo'n rente om op een mooie dag zijn recht op die rente te **verkopen aan een derde**.

Nog een laatste bezwaar: is zo'n omzetting van kapitaal in een rente niet voorbehouden voor **aanzienlijke vermogens**? Ja en nee. Een lijfrente die wordt toegekend aan een zorgenkind dat nog relatief jong is, betekent inderdaad dat er behoorlijk wat middelen voor worden ingezet als men wil dat het bedrag toereikend is om tot aan het einde van zijn dagen een flink deel van zijn uitgaven te dekken. Niets belet echter dat men kiest voor een formule met een **tijdelijke rente**, die bijvoorbeeld voor tien, vijftien of twintig jaar wordt uitgekeerd, tot uitputting van het kapitaal op de eindvervaldag. Deze oplossing ligt binnen het bereik voor een veel groter aantal gemiddelde vermogens.

Per definitie biedt deze regeling geen enkele waarborg voor wat er na die periode komt, maar ouders hebben dan toch minstens de

toekomst van hun zorgenkind op middel-lange termijn veiliggesteld.

Wie kan overigens voorspellen wat het leven zal brengen, zowel voor het zorgenkind als voor de maatschappij in haar geheel? Een groot aantal kinderen dat op een meer klassieke manier erft, zal ongetwijfeld ook hun erfdeel opdoen tussen nu en twintig jaar. Daarna is het aan hen.

→ De bewindsclausule

Een schenking of legaat gaat gepaard met een bewindsclausule als de schenker een derde aanduidt die belast is met het beheer van het geld voor of met de begunstigde. Deze formule kan worden overwogen, op voorwaarde dat ze voor het zorgenkind **geen feitelijke juridische onbekwaamheid met zich meebrengt**.

Het voorbeeld van Roger

Roger is 68. Na zijn scheiding heeft hij besloten zijn pensioenjaren in het buitenland door te brengen, in een zonniger land dan het onze en met zijn nieuwe vriendin. Zijn dochter Delphine heeft chronische psychische problemen en leidt een behoorlijk labiel leven. Roger wil haar een schenking van 20.000 euro doen, maar met de bijkomende voorwaarde dat dit bedrag gezamenlijk wordt beheerd met André, de jongere broer van Roger en de peter van Delphine. Het geld zal worden gestort op een rekening geopend op naam van beiden en Delphine zal het niet kunnen gebruiken zonder akkoord van André (of van diens echtgenote mocht hij overlijden). Delphine gaat akkoord met deze bepaling en de schenking kan met deze modaliteiten rechtsgeldig plaatsvinden.

Opgepast: bij het overlijden van Roger zal dit bedrag moeten worden ingebracht bij de nalatenschap en wordt het mee verrekend in de fictieve massa. Anders gezegd: het zal worden afgetrokken van het erfdeel van Delphine. Zij zal de rest van Rogers erfenis kunnen besteden zoals zij dat wil, maar op deze manier heeft Roger minstens de garantie dat zijn schenking goed zal worden besteed.

In het geval van een **schenking** die de ouder of ouders bij leven heeft of hebben gedaan, rijst er bij een dergelijke clause geen juridisch probleem. Het staat elke schenker immers vrij om aan een gift een of andere verbintenis toe te voegen, en het is aan de begunstigde om deze modaliteiten al dan niet te aanvaarden. Als hij ze aanvaardt, dan doet hij dat in alle vrijheid, ook als het zijn juridische bekwaamheid inperkt.

Mensen kunnen ook overwegen om een bewindsclause toe te voegen aan het **testament**, door te bepalen dat het erfdeel van een (zorgen)kind moet worden beheerd door een derde die hiervoor wordt aangeduid. Een dergelijk beding is echter veel meer aanvechtbaar en dreigt te worden beschouwd als een vorm van **contractuele handelingsonbekwaamheid** die het kind

zijn volle juridische bekwaamheid afneemt zonder dat hijzelf de vrijheid had om een dergelijke inperking te aanvaarden. Alleen de wetgever kan dat doen, via het stelsel van de voorlopige bewindvoering.

Dat is de reden waarom veel juristen terughoudend zijn om een dergelijke formule aan te bevelen. Als u desondanks toch overweegt in uw testament een bewindsclausule toe te voegen, zult u het risico op de betwisting daarvan beperken als u ernstige motieven en 'legitieme' belangen kunt invoeren, en/of als u de clausule in de tijd beperkt: zo kunt u een derde aanstellen om **tijdelijk het erfdeel van het zorgkind te beheren**, tot op het moment dat het kind 21, 25 of 30 jaar oud wordt. Ruimere inperkingen lopen veel kans dat ze nietig worden verklaard.

→ Een alternatieve beschikking

Een gift kan ook worden verbonden aan **opschortende voorwaarden** die niet slaan op het beheer van het vermogen: de schenker bepaalt in dat geval dat de begunstigde pas zal kunnen beschikken over de goederen als aan een of meerdere voorwaarden is voldaan. Zo kunnen ouders die een onroerend goed willen schenken aan hun dochter bij haar huwelijk, in de akte laten opnemen dat, als het huwelijk niet wordt voltrokken, ook de schenking niet doorgaat. In het geval van meerderjarige zorgenkinderen zijn er andere modaliteiten denkbaar, zoals de verplichting om een behandeling te volgen, een omkadering te aanvaarden of een opleiding te voltooien.

Als men dit soort modaliteiten aan een testament wil toevoegen, moet men opnieuw

Deze formule is vatbaar voor betwistingen, met name vanwege de eventuele voorlopige bewindvoerder van het meerderjarige zorgkind.

bijzonder waakzaam zijn dat dit niet in strijd is met de bescherming van de reserve en de juridische bekwaamheid van de erfgenamen. Dergelijke **bepalende modaliteiten** mogen dus niet alleen van toepassing zijn op de wettelijke reserve; die moet kunnen worden overgedragen zonder dat er een last of modaliteit op rust.

Bepalende modaliteiten kunnen dan weer wél zonder probleem van toepassing zijn op het beschikbare deel en ook, volgens de meeste juristen, op **het geheel van de reserve én het beschikbare deel** samen (of een deel daarvan). Het volgende

mechanisme is dan van toepassing: ofwel aanvaardt het zorgkind de vastgelegde modaliteiten en krijgt het zijn reserve vermeerderd met een extra uit het beschikbare deel, ofwel aanvaardt hij ze niet en dan wordt zijn deel herleid tot de wettelijke reserve zonder meer.

Als de erfgenaam dus deze **'alternatieve beschikking'** zoals ze soms wordt genoemd, aanvaardt, dan zal hij ruimer erven dan zijn reservedeel, maar met modaliteiten die hem niet kunnen worden opgelegd als zijn deel van de nalatenschap beperkt blijft tot het reservedeel. Deze formule is **vatbaar voor betwistingen**, met name vanwege de eventuele voorlopige bewindvoerder van het meerderjarige zorgkind.

Maar als ze hem zijn keuzevrijheid niet ontnemt en hem niet belet om zijn wette-

lijke reserve onvoorwaardelijk te erven, kan de juridische geldigheid ervan niet worden betwist.

Om doeltreffend te zijn moet de financiële incentive echter **voldoende motiverend** zijn. Anders gezegd: het beschikbare deel mag niet herleid worden tot mondjesmaatvolume. De techniek van de alternatieve beschikking zal dus vooral de ouders van een enig kind aanbelangen (in dat geval bedraagt het beschikbare deel tot de helft van de nalatenschap), en zelfs die van twee kinderen, als ze tenminste een zeer aanzienlijk vermogen bezitten.

→ Een aparte juridische structuur

Het erfdeel van een zorgenkind kan worden ingebracht in een aparte juridische

structuur, zoals een private stichting, een fonds op naam of een burgerlijke maatschap van gemeen recht. Die is belast met het beheer van dit vermogen in het belang van de erfgenaam. Indien er geen maatregel van voorlopige bewindvoering is – of om die aan te vullen als ze er wel is – is dit een **doeltreffende grendel** om te beletten dat de erfenis op een roekeloze manier wordt verkwist.

Is er voor het oprichten van een aparte juridische structuur geen kapitaal nodig dat het gemiddelde ver overstijgt? Zijn er geen zware wettelijke en administratieve eisen aan verbonden? Dat is inderdaad het geval voor de burgerlijke maatschap en voor de onafhankelijke private stichting die buiten elk ander kader wordt opgericht. Twee organisaties kunnen vandaag een belangrijke hulp betekenen voor ouders of

Het voorbeeld van Sebastiaan

Sinds zijn vroegste jeugd heeft Sebastiaan een lichte mentale beperking die hem heeft verhinderd om een klassieke school- en beroepsloopbaan te volgen. Hij leeft met zijn stilaan ouder wordende ouders in de gezinswoning, die hij normaal gezien zou erven. Maar wat moet daar dan mee gebeuren? Het huis is overduidelijk veel te groot voor hem en hij zal het niet kunnen onderhouden. Hij zou het voor een goede prijs moeten kunnen verkopen of verhuren, om dan een woning te vinden die meer aangepast is aan zijn noden. Bij dergelijke transacties van onroerend goed dreigt hij echter het slachtoffer te worden van mensen zonder veel scrupules, die misbruik zullen maken van zijn beperkte intellectuele mogelijkheden.

Daarom beslissen de ouders van Sebastiaan, op advies van hun notaris, een private stichting op te richten. De statuten van deze structuur bepalen dat het kapitaal waarover ze zal beschikken, beheerd moet worden in het belang van hun zoon. Tijdens hun leven schenken ze hem de naakte eigendom van de gezinswoning als voorschot op zijn erfdeel. Sebastiaan brengt deze naakte eigendom onder in de stichting en bij het overlijden van zijn ouders staat hij het vruchtgebruik aan de stichting af. De stichting neemt het verhuur van de woning op zich en keert Sebastiaan het huurgeld uit. Daarmee kan hij zijn eigen huurhuis betalen en zelfs nog genieten van een welgekomen extraatje voor zijn lopende uitgaven.

verwanten die een fonds op naam willen oprichten, dat minstens deels is bedoeld om voor een zorgenkind een duurzaam welzijn te creëren: de **Fondation Docteur Portray** en de **Koning Boudewijnstichting**.

De Fondation Docteur Portray

Ouders of verwanten van een persoon die niet in staat is om zijn bezittingen in z'n eentje te beheren, wegens een intellectuele beperking of door mentale problemen, kunnen bij de Fondation Docteur Portray een fonds op naam instellen. Ze moeten daartoe aan het fonds een bepaald **kapitaal** schenken. Dat kan komen van een schenking bij leven, een legaat, een levensverzekering en/of regelmatige stortingen. In voorkomend geval moet men rekening houden met de **regels inzake erfopvolging** waar we het eerder in deze gids over hadden.

De Koning Boudewijnstichting

Bij de Koning Boudewijnstichting zijn er vandaag enkele honderden fondsen op naam actief, die in de eerste plaats een filantropisch doel vooropstellen. Het gaat ook hier om structuren zonder eigen rechtspersoonlijkheid.

Ze worden beheerd door een onafhankelijk comité en genieten van een aantal voordelen dankzij de overkoepelende werking van de Stichting: secretariaat, beheersadvies, administratieve rompslomp, evaluatie, bekendmaking...

De mensen die bij de Koning Boudewijnstichting een fonds instellen zijn in de eerste plaats filantropen die een concrete bijdrage willen leveren aan **een zaak die hen ter harte gaat**: medisch onderzoek in een welbepaald domein, de zorg voor personen

met een beperking of mensen die zijn achtergesteld, de bescherming van kinderen of jonge slachtoffers van sociale uitsluiting... Dit sluit niet uit dat een fonds op naam **specifieke steun** kan toekennen ten gunste van een of meer individuele personen die behoren tot het bepaald doelpubliek, of van een expliciet genoemde organisatie die zich om hen bekommert.

De doelstelling van een fonds moet ook wel altijd een missie van een meer algemeen belang inhouden. De meeste van deze fondsen zijn structurele instrumenten van onbeperkte duur: het beheerscomité waakt erover dat het kapitaal behouden blijft. In beginsel zijn het de inkomsten op dat kapitaal die de acties moeten financieren.

Voor een fonds op naam is een minimumkapitaal van 75.000 euro vereist. Dat kan worden ingebracht door een schenking bij leven van de schenker of door een testamentair legaat.

► Het regelen van de erfopvolging op lange termijn van het zorgkind zelf

Tot slot: sommige ouders van een zorgkind vragen zich af of dat kind zelf voor zijn eigen erfopvolging zal kunnen instaan en of het niet beïnvloed dreigt te worden door mensen met slechte bedoelingen. Zij kunnen ook de persoon of de instelling die zich om het kind heeft bekommerd, willen begunstigen. In het geval van jongvolwassenen kan dat een bezorgdheid op de zeer lange termijn lijken, maar mensen die zelf ouder worden en een zoon of dochter van ongeveer vijftig jaar hebben, kunnen zich met recht en reden zorgen maken om wat er zal gebeuren met de erfopvolging van dit zorgkind.

Er bestaat een juridisch middel waardoor een erfflater **twee elkaar opvolgende**

begunstigden van zijn vermogen kan aanduiden. Je kunt dus bepalen aan wie de goederen uit de nalatenschap zullen toevallen in tweede instantie, na het overlijden van de eerste erfgenaam. Dat heet de techniek van **het restlegaat of het legaat de residuo**.

Eerst erft het zorgkind het erfdeel dat hem toekomt. Het testament bepaalt daarenboven ook dat wat daarvan na zijn overlijden overblijft, niet naar zijn wettige erfgenamen gaat, maar naar **een begunstigde in tweede lijn**. Deze zogeheten 'verwachter' is vaak degene die zich om het zorgkind heeft bekommerd na de dood van de ouders.¹ Het restlegaat wordt dan een instrument ter compensatie van diens toewijding én van de kosten die hij

1. Wel oppassen dat deze begunstigde in tweede lijn geen derde is in de betekenis die de fiscale regelgeving aan dat woord geeft. Dat zou hem verplichten tot het betalen van zeer hoge successierechten en zou het voordeel van deze formule nagenoeg tenietdoen.

heeft moeten maken. Het is ook mogelijk om wat rest van het vermogen van de ouders te doen toekomen aan een instelling of aan een goed doel, zoals een vereniging die ijvert voor het welzijn van mensen met een welbepaalde beperking. In zo'n geval moet men erop bedacht zijn de erfgenaam op een voldoende soepele manier aan te duiden om het restlegaat te kunnen toewijzen ook als bepaalde omstandigheden mettertijd zijn gewijzigd: het zorgenkind kan veranderen van instelling, een organisatie kan van naam veranderen...

In de praktijk wordt deze techniek vooral aangeraden **in combinatie met het stelsel van de voorlopige bewindvoering**. Dat is ook logisch omdat men niet mag raken aan de kwalitatieve bescherming van de reserve van de erfgenaam. Ook bij een restlegaat blijft het zorgenkind dan ook vrij

om te beschikken over de goederen van de nalatenschap zoals hij dat wil. Hij kan de middelen dus ook integraal opmaken of er een schenking mee doen, wat van het restlegaat een lege doos zou maken: bij het overlijden van het zorgenkind blijft er dan (nagenoeg) niets meer over voor de verwachter. Het is dan ook voorzichtiger dat het zorgenkind niet over de volle juridische bekwaamheid beschikt.

Het restlegaat betreft alleen de goederen die het zorgenkind van zijn ouders heeft geërfd: het vermogen dat het kind zélf heeft gevormd, is uiteraard onderworpen aan de regels van de wettelijke erfopvolging.

► Nuttige adressen

Koning Boudewijnstichting

Brederodestraat 21
1000 Brussel
Tel 02/511 18 40
www.kbs-frb.be

Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat

Bergstraat 30-34
1000 Brussel
www.notaris.be

Fondation Docteur Portray

Avenue Albert Gioraud 34
1030 Brussel
Tel 02/534 00 38
www.fondationdocteurportray.org
Email : fondation.dr.portray@skynet.be

Plan vzw

www.planvzw.be
Email : info@planvzw.be

Similes

Groeneweg 151
3001 Heverlee
016/24 42 01
<http://nl.similes.be/>

Portaalsite van de Federale Overheid

http://www.belgium.be/nl/familie/kinderen/hulp_en_advies/

Colofon

SERIE

Luisternetwerk van notarissen
**Hoe de langetermijntoekomst verzekeren
van een meerderjarig zorgkind?**

Cette publication est également disponible en
français sous le titre :

**Comment assurer l'avenir à long terme
d'un enfant majeur fragilisé ?**

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting,
Brederodestraat 21, 1000 Brussel en de Koninklijke
Federatie van het Belgisch Notariaat, Bergstraat
30-34, 1000 Brussel

AUTEUR

Michel Teller

VERTALING

Patrick De Rynck

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJN STICHTING

Dominique Allard
Brigitte Duvieusart
Sylvie Van Houtte
Pascale Crikemans

COÖRDINATIE VOOR DE KONINKLIJKE FEDERATIE VAN HET BELGISCH NOTARIAAT

Bart Azare
Charles Six

GRAFISCH CONCEPT

Comfi - www.comfi.be

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van de websites
www.kbs-frb.be en www.notaris.be

Een printversie van deze uitgave kan (gratis) besteld worden :
on line via www.kbs-frb.be,
per e-mail naar publi@kbs-frb.be of telefonisch bij het
contactcentrum van de Koning Boudewijnstichting

tel. + 32-70-233 728
fax + 32-70-233-727

Wettelijk depot: D/2893/2013/07
ISBN-13: 978-90-5130-807-5
EAN: 9789051308075
BESTELNUMMER: 3134
mei 2013

MET MEDEWERKING VAN

Florence Reusens en Alexandra Tasiaux, onderzoeksters aan
de Universiteit van Namen (Onderzoekscentrum Df&Ls), en
advocates respectievelijk te Nijvel en te Namen.

Deze publicatie is gebaseerd op de wetenschappelijke studie van
'Zorgenkinderen: persoonlijke en patrimoniale zorgstrategieën
voor ouders van een zorgkind' door prof. dr. Frederik Swennen,
hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen en advocaat te Brussel,
en Guan Velghe, onderzoeksmedewerker aan de Universiteit
Antwerpen, ondersteund door een stuurgroep van deskundigen
uit universiteiten, notariaat, magistratuur, advocatuur en de
financiële sector. De wetenschappelijke brochure is verschenen
bij Uitgeverij Larcier.

Deze publicatie is ook beschikbaar en gratis te downloaden via
de site van de Koning Boudewijnstichting : www.kbs-frb.be
en de site van de notarissen : www.notaris.be

Deze brochure is een gezamenlijk initiatief van de **Koning Boudewijnstichting**
en de **Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat**, in het kader van het luisternetwerk van de notarissen